

Field : History

Type : Review Article

Received: 19.10.2016 - *Accepted*: 22.12.2016

Türkiye’de Tarihçilik Konusunda Hazırlanmış Lisansüstü Tezler için Bir Bibliyografya Denemesi

Mustafa HİZMETLİ

Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bartın, TÜRKİYE

E-posta: mhizmetli@bartin.edu.tr

Öz

Bu çalışma Türkiye’deki üniversitelerde çalışılan ve Tarihçilik konusunu ele alan lisansüstü tezlerle ilgili bir durum tespiti denemesidir. YÖK Tez Merkezi’nde bulunan tezler “tarihçilik”, “tarihçiliği” ve “tarih yazıcılığı” anahtar kelimeleriyle taranarak elde edilen bulgular (83 tez) dört başlık altında tasnif edilerek sunulmuştur: 1. Orta çağ ve İslam tarihçileri hakkında yapılan çalışmalar 2. Osmanlı dönemi tarihçiliği hakkında yapılan çalışmalar 3. Cumhuriyet dönemi tarihçiliği hakkında yapılan çalışmalar 4. Diğer ülkelerdeki tarihçilik hakkındaki çalışmalar.

Anahtar Kelimeler: Tarihçilik, Tarih Yazıcılığı, Ortaçağ Tarihi, İslam Tarihi, Osmanlı Dönemi, Cumhuriyet Dönemi

A Bibliographical Essay on the Postgraduate Theses Prepared for Historiography in Turkey

Abstract

This study is dealing with postgraduate theses which are studied in universities in Turkey and the issue of Historiography. There are 83 thesis related with this topic. In this case study, the thesis in the YÖK thesis center were classified under four main parts by scanning with the keywords of "historiography" and "historiography". These are; 1. Studies about Medieval and Islamic historians 2. Studies about the history of Ottoman period 3. Studies on the history of the Republican period 4. Studies on the history of the other countries.

Keywords: Historiography, Medieval History, Islamic History, Ottoman Period, Republican Period

Giriş

Tarih ilminin çok çeşitli ilgi alanları arasında tarih yazıcılığı da önemli bir yer tutmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar için vazgeçilmez referansların başında tarihçilikle ilgili envanter çalışmaları gelmektedir. Müslümanların tarihiyle ilgili çalışma yapanlar için Ramazan Şeşen'in Müslümanlarda Tarih-Coğrafya yazıcılığı, Osmanlı tarihi çalışmaları için ise Franz Babinger'in Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri isimli çalışmaların yokluğu büyük eksiklik oluşturabilirdi. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'deki akademik tarihçiliğin önemli bir ayağını oluşturan lisansüstü tezlerle ilgili derinlemesine inceleme ve değerlendirme çalışmalarının yapılması da bir ihtiyaç olarak karşımızda durmaktadır. Bu çalışma bu eksikliği kapama ihtiyacına dikkat çekebilirse amacına ulaşmış olacaktır. Tarih biliminin tarihi olarak tanımlanan tarihçilikle ilgili ülkemiz üniversitelerinde hazırlanan lisansüstü tezler bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Tezleri belirlemek için Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi'nde "tarihçilik", "tarihçiliği" ve "tarih yazıcılığı" anahtar kelimeleri ile tarama yapılmıştır. Tarama sonucu belirlenen 1990-2016 yılları arasında hazırlanmış 83 adet tez dört başlık altında sıralanmıştır. Bunlar: 1. Ortaçağ tarihçiliği hakkında yapılan çalışmalar 2. Osmanlı dönemi tarihçiliği hakkında yapılan çalışmalar 3. Cumhuriyet dönemi tarihçiliği hakkında yapılan çalışmalar 4. Diğer ülkelerdeki tarihçilik hakkındaki çalışmalar. Bu tezler Türkçe hazırlanmış olup yalnız dört tanesi İngilizcedir.

Ortaçağ ve İslam Tarihçileri Hakkında Yapılan Çalışmalar

Ortaçağ tarihi hakkında yapılan çalışmalar bir iki istisna dışında İslam tarihçiliği hakkındadır. İstisnalardan biri Türkiye'de Bizans Tarihçiliğinin Genel Durumu Ve Bir Bibliyografya Denemesi, başlıklı yüksek lisans tezidir. Diğeri ise Türkiye'de Ortaçağ Tarihçiliği Dünü, Bugünü Ve Sorunları, başlıklı yüksek lisans tezidir. Hakkında tez çalışması yapılan İslam tarihçileri şunlardır: İbn Habîb, İbn Şihab ez-Zühri, İbn Hişam, Yakubî, Taberî, Mesudî, İbn Kuteybe, Lisanüddin İbnü'l-Hatib, İbn Seyyidinnas, İbn Kesîr, İbn-i Miskeveyh, Kadı Ebu Bekir İbn Arabi, Bîrûnî, İbn Haldun, Makrizî. Bu türe dâhil edilen Tarihçi Olarak Buhari Ve Tarihçilik Açısından Sahih'i bir hadisçi olan Buhari'nin eserinin tarihçilik açısından incelenmesini konu edinmiştir. "İslâm Tarihçiliğinde Meşahiru'n-Nisa Geleneği Ve Mehmed Zihni Efendi'nin Meşahiru'n-Nisa Adlı Eserinin İncelenmesi" başlıklı tez ise İslam tarihçiliğinde bir tür olan "Meşahiru'n-Nisa Geleneği"ni konu olarak almıştır. 20. Yüzyılda yaşamış bir İslam tarihçisini inceleme konusu yapan "Muhammed Hamidullah Ve Tarihçiliği" başlıklı tez de bu gruba dâhil edilebilir.

Hasan Kurt, Taberî'nin hayatı ve tarihçiliği, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, On dokuz Mayıs Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, 1991¹

Seyfullah Coruh, İbn-i Hişam'ın hayatı ve tarihçiliği / On dokuz Mayıs Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 1995²

¹ Tarihu'l-Mülük ve'r-Rusûl müellifi Taberî'nin hayatı ve tarihçiliğini inceleme konusu yapan tez iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde onun hayatı, aldığı eğitim ve yetişmesi üzerinde durulmuştur. Taberî'nin Tarihçiliği başlıklı İkinci bölümde ise kaynakları, haberlerin düzenlenmesi, genel haberler, edebî metinler ve tarihindeki metot konuları yer almaktadır.

Hüsnü Özer, İbn Kuteybe'nin tarihçiliği / Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 1997, 95 s.³

Selahattin Çamyar, Ya'kubi ve tarihçiliği, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, Yüksek lisans tezi.⁴

Ali Hatalmış, Mes'udi ve tarihçiliği, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 1998.⁵

Ahmet Kaya, Vakidi'nin hayatı ve tarihçiliği, On dokuz Mayıs Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1998, 125 s.⁶

Taner Demirkol, İbn Haldun'da bilim ve devlet anlayışı, Niğde Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2000.⁷

² İki bölümden oluşan tezin birinci bölümünde İbn-i Hişam'ın hayatı ve eserleri ele alınmıştır. İbn-i Hişam'ın Tarihçiliği başlıklı ikinci bölümde ise şu konular yer almaktadır: İbn-i Hişam'ın kişisel kaynakları, İbn-i Hişam'ın haberleri düzenleme yöntemi, Sire'de yer alan Temel konular, Eserde yer alan edebi metinler, Eser hakkında genel değerlendirmeler.

³ Tez, giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. I. Bölümde İbn Kuteybe'nin hayatı ve eserleri inceleme konusu yapılmıştır. İkinci bölümde ise İbn Kuteybe'nin Tarihçiliği ele alınmıştır. Bu bölümde müellifin kaynakları ve tarih metodu değerlendirme konusu yapılmıştır.

⁴ Birinci bölümün ana başlıkları; Ya'kûbî'nin hayatı, ilmi şahsiyeti ve bu konuda etkili olan hususlar ve eserlerinden oluşmaktadır. İkinci bölümde ise Ya'kûbî'nin tarihçiliği incelenmiştir. Burada Ya'kûbî'nin Tarihi'ni yazarken takip ettiği metodu, kaynaklarını, rivayetlerini, Şiîliğinin tarihçiliğine etkisini, tarihçiliğinin özellikleri ve etkileri, dünya tarihçiliğindeki yeri ve katkılarını ele aldık. Ya'kûbî'nin günümüze ulaşan; Tarihu'l-Ya'kûbî, Kitabu'l-Büldân ve Müşâkeletü'n-Nâs li-Zamânihim adlı üç eseri vardır. Ya'kûbî İslam tarihini yıllara göre başlangıçtan 259/872 yılına kadar incelerken İslam öncesi insanlık tarihi ile ilgili de geniş bilgiler vermiştir. O Tarih kitabını rivayet senedi kullanmaksızın öykümsü bir tarzda ve rivayetleri tetkik ederek kaleme almıştır. Ya'kûbî kaynak olarak; Kur'an-ı Kerim, Hadisler, Müslüman müellifler, mektuplar, şiirler, Yahudi-Hıristiyan ve Hint kaynakları ve seyahatlerindeki bilgileri kullanmıştır.

Şiî Ya'kûbî İmametinin Hz. Peygamber'den sonra Hz. Ali'ye ait olduğunu açıkça belirtmiş ve İslam tarihini Şiî bakış açısıyla yazmıştır. Ancak o Tarih kitabında çeşitli toplumların ve milletlerin siyasi ve kültür tarihleri hakkında çok önemli bilgiler vermektedir. Bunun yanında Müslüman müelliflerden ilk defa ideal anlamda bir dünya tarihi yazan Ya'kûbî'dir ve Taberî, Mes'ûdî gibi kendisinden sonraki tarihçilere dünya tarihi yazıcılığında örnek olmuştur.

⁵ Hazırladığımız bu tez, Mes'ûdî'nin hayatı, eserleri, ilmî kişiliği ve özellikle tarihçiliği hakkındadır. Tezimizin "Giriş" bölümü, onun yaşadığı çağın sosyal, kültürel ve siyasi yapısının kısa bir özettir. Çalışmamız iki bölümden meydana gelmiştir; "Birinci Bölüm", Mes'ûdî'nin hayatı, eserleri ve ilmî kişiliği üzerinedir. Mes'ûdî, Bağdat'ta doğmuş, tarihî materyallerini toplamak için uzun bir seyahate çıkmış, ömrünün son zamanlarında Mısır'a yerleşmiş ve Fustat'ta (Kahire'de) vefat etmiştir. Çeşitli alanlarda sayılan kırkı bulan kitaplar yazmıştır. Kitaplarından, "Ahbârü'z-Zamânın bir bölümü", "Murûcu'z-Zeheb", "et-Tenbîh ve'l-İşrâf" ve "İsbâtu'l-Vasiyye" dışındakiler günümüze kadar ulaşmamıştır. Tarihçiliği diğer yönlerinden daha belirgindir. Tezimizin "ikinci bölümünde", Mes'ûdî'nin tarihçiliği hakkında bilgi verilmektedir. Mes'ûdî, ilk müslüman tarihçilerdendir, Murûcu'z-Zeheb'i İslâm Tarihinin ana kaynaklarından bir tanesidir ve et-Tenbîh ve'l-İşrâf'ı ilk Arap coğrafya kitaplarından biri kabul edilmiştir.

⁶ Tez iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Vakidi'nin hayatı ve eserlerine ayrılmıştır. Vakidi'nin Tarihçiliği başlıklı ikinci bölümde Vakidi'nin kaynakları, haberlerin düzenlenmesi, genel haberler, edebî metinler ve tarihindeki metod konuları yer almaktadır.

⁷ Bu tez çalışmamızda öncelikle düşünürümüzü İslâm-i söylev içerisinde fikir ve düşüncelerini açıklarken günümüzdeki bilim anlayışlarından en çok pozitivizm ve akılcılığa yaklaştığını göstermeye çalıştık. Ayrıca fikirlerini açıklarken İslâm'a ve İslâm'ın düşünce ortamına ters düşmeden (İslâm düşünürlerinin kullandığı

Muhammet Duru, Kadı Ebu Bekir İbn Arabi'nin tarihçiliği ve "El-Avasım mine'l Kavası"nın tahlili değerlendirmesi, Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2002, 243 s.⁸

Abdullah Duman, Biruni ve tarihçiliği, Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, Doktora, 2002, 348 s.⁹

İlyas Akyüzoğlu, İbn-i Miskeveyh Ve Tarih Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, 2003.¹⁰

Nizamettin Parlak, Lisanüddin İbnü'l-Hatib'in Siyasi Kişiliği Ve Tarihçiliği, *Basılmış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, Ankara, 2004¹¹

Şükriye Akgül, İslâm Tarihçiliğinde Meşahiru'n-Nisa Geleneği Ve Mehmed Zihni Efendi'nin Meşahiru'n-Nisa Adlı Eserinin İncelenmesi, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara

---

ilimlerin ayrımı gibi metotları kullanarak kendi orijinal fikirlerini hiçbir kısır döngüye düşmeksizin) ortaya koyusunu anlattık. Bu yaklaşım tarzıyla da günümüzde en çok sözü edilen laik devlet düzenini yine İslam'a zıt düşmeden ortaya koyabilmiştir. Toplumsal konuların ayrı bir bilim dalı olarak incelenmesi gerektiğini de eserinde savunmasıyla sosyolojinin de kurucularından sayılmıştır. İslâm düşünürleri tarafından kendisinden önce de kullanılan bilimlerin ayrımı metodunu kullanmış, ancak onlar gibi bir kısır döngüye saplanmayıp yepyeni bir sonuç elde etmeyi başarmıştır. Kısaca anlattıklarımızı toparlarsak düşünürümüzü İslâmi söylem içinde kalmak şartıyla, ona zıt düşmeden ve onunla uyumaya girme endişesine kapılmadan tüm düşüncelerini günümüz pozitivist ve akılcı bilimsel yaklaşımlara yakın bir şekilde savunan orijinal bir düşünür olarak anlatmaya çalıştık.

⁸ Bu tezin, veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmamaktadır. Özeti yüklenmemiştir.

⁹ Bu tezin, veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmamaktadır. Özeti yüklenmemiştir.

¹⁰ İslam Âlemi'nde ismi her ne kadar konmasa bile içeriği itibarıyla Tarih Biliminin konusuna giren çalışmalar "siyer" ve "megâzi" ile başlamıştır. Müslüman âlimler eserlerini yazarlarken ve aktarırken hadisçilerin metodu olan rivayet metodunu kullanıyorlardı. Yani tarihi haberleri kim rivayet ediyorsa o haberi hiçbir eleştiriye tabi tutmadan olduğu gibi naklediyorlardı. Bu metodun beraberinde getirdiği birçok sakıncalar da olmuştur. Tarihte gerçekten yaşanmış veya yaşanması mümkün olmayan bazı olaylara dair haberler kitaplara -nasıl olduğu bilinsin veya bilinmesin- bir kere girdi mi artık hiçbir eleştiri süzgecinden geçirilmediği müddetçe nesiller boyu aktarılmaya devam ediyordu. Bu durumun farkına varan İbn-i Miskeveyh tarih kitaplarından bu hurafe ve uydurma haberlerin temizlenmesi gerektiğini söylemektedir. İşte bu düşünceyle yola çıkan İbn-i Miskeveyh kendi eserinde tenkitçi ve elemeci bir tutum sergileyerek bu türden uydurma haberleri yazmış olduğu kitaba almamıştır. Biz bu tezimizde, İbn-i Miskeveyh'in "Tearibu'l-Umem ve Teakibu'l- Himem" adlı eserini ele aldık. Eser, genel tarih yazıcılığının ürünüdür. Yazar tarafından insanlığın tarihinin genel bir panoramasını çıkarmak için yazılmıştır. Bunun için İbn-i Miskeveyh eserine, "Ümmetlerin Tecrübeleri ve Himmetlerin (gayret, azim) Akışı" anlamına gelen bir isim vermiştir. Tez iki bölümden meydana gelmektedir. Girişte tarih bilimini, İslam tarihçiliğinin gelişimini ve Müslümanların tarih yazıcılığının karakterini İbn-i Miskeveyh'in yaşadığı döneme kadar genel hatlarıyla ele aldık. Birinci bölümde, İbn-i Miskeveyh'in hayatını ve eserlerini inceledik. Son bölümde ise yazarın, Tearibu'l-Umem ve Teakibu'l-Himem adlı eserini ve tarihçilik anlayışını ele aldık.

¹¹ Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İbnü'l-Hatib'in hayatı ve eserleri ele alınmıştır. İkinci bölümde İbnü'l-hatib'in siyasi kişiliği incelenmiştir. Üçüncü bölümde İbnül-Hatib'in tarihle ilgili eserleri incelenerek tarih anlayışı ortaya konulmuştur. Bu çalışmada 1977'de Ankara'da yayınlanan Hediyeül-arifin, esmâül-müellifin, 1988'de Ankara'da yayınlanan İslam tarihçiliği ve tarihlerine bir bakış, 1991'de İstanbul'da yayınlanan İslam Medeniyeti Üzerine Araştırmalar, 1339'da İstanbul'da yayınlanan İslam'da Tarih ve Müverrihler, 1980'de İstanbul'da yayınlanan Siyasi Kültürel İslam Tarihi gibi eserlerden yararlanılmıştır.

Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, 2006¹²

İlker Sever, Türkiye'de Ortaçağ Tarihçiliği Dünü, Bugünü Ve Sorunları, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, 2006¹³

Ziya Polat, Tarihçi Olarak İbn Kesîr, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İlahiyat Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, 2006¹⁴

Tuba Denek, İbn Haldun'un(1332-1406) `Mukaddime'sine göre İslam kurumları tarihi, Harran Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, 2007, Yüksek Lisans¹⁵

¹² Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Mehmet Zihni efendinin yetiştiği ortam hayatı eserleri, İkinci bölümde Meşâhîru'n-Nisâ'da metod kaynak ve muhteva konuları ele alınmıştır. Araştırma bilimsel tarih yöntemi ile içerik analizi ve kaynak tarama yoluyla yürütülmüştür. Meşâhîru'n-Nisâ, araştırmanın temel kaynağıdır. Çalışmada çağdaş araştırmalara da başvurulmuştur. Bu çalışmada 1989'da Ankara'da yayınlanan Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü, 1964'de Ankara'da yayınlanan Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri, 1290'da İstanbul'da yayınlanan *Terceme-i Etvâku'z-Zeheb fi'l-Mevâiz ve'l-Hutab*, Matbai amire, 1986'da yayınlanan Mehmed Zihni Efendi adlı eserlerden yararlanılmıştır

¹³ Bu çalışmada yer alan konular üç bölüm altında toplanmıştır. Tezin ilk bölümde Türkiye'de modern anlamda tarih yazıcılığının gelişim süreci, İkinci bölümde Türkiye'de Ortaçağ tarihi araştırmalarının doğuşu ve gelişimi, Üçüncü bölüm de ise orta çağ dersleri, tarihçilerimizin ilgi alanları, Ortaçağ tarihinin yeri incelenmeye çalışılmıştır. Genel olarak araştırmanın ilerleme sürecinin incelenmesinde kronolojik gelişim çizgisi temel alınan tez, modern tarihçiliğin gelişim süreci ve Cumhuriyet tarihi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada dikkate alınan eserler özellikle tarihçiler tarafından önemli kabul edilen çalışmalardır. Bu çalışmada 1997'de yayınlanan Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi, 1985'de Ankara'da yayınlanan Türk Eğitim Tarihi, 1987'de yayınlanan Tarih ve Toplum, 1930'da İstanbul'da yayınlanan Türkiye Tarihi, 1934'de İstanbul'da yayınlanan Orta zaman Tarihi İçin Kısa Bir Bibliyografya, 1931'de İstanbul'da yayınlanan Tarih, Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar, gibi eserlerden yararlanılmıştır.

¹⁴ Tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde XIV. Yüzyılda Memlûkler devleti, İkinci bölüm de İbn Kesir hayatı ve eserleri, Üçüncü ve son bölüm de ise İbn Kesir'in tarihçiliği ele alınmıştır. Bu çalışmada İslâm'ın Yayılış Tarihine Giriş, (İstanbul 1984), İslâm Kurumları Tarihi, (Ankara 1984), İslâm Devletleri, (Ankara 1996), Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyasî Kişiliği ve Tarihçiliği, (Ankara 2004), Siyasî Tarih (Ankara 1984) gibi eserlerden yararlanılmıştır.

¹⁵ Tezimiz giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü ise üç kısımdan oluşur: Birinci kısımda İbn Haldun'un hayatı ve eserleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. İkinci kısımda İbn Haldun tarihçiliği tahlil edilirken, üçüncü kısımda ise Mukaddime'nin temel özellikleri anlatılmaktadır. Birinci bölümün ilk kısmında devlet yönetim; hilafet, vezaret ve divan anlatılmıştır. Hilafet konusunda; hilafetin anlamı, menşei, halifede bulunması gereken şartlar ve halifenin görevleri anlatılırken, Vezaret konusunda ise; biat, veliahtlık (Yezit'in ve Hz. Ali'nin veliahtlığı),hilafetin saltanata dönüşmesi, hilafet ve asabiyet, vezirlik ve asabiyet, asabiyetin menfi yönleri, vezirliğin anlamı, görevleri, Emevi, Abbasi ve Endülüs Emevileri'nde vezaret, vezirlik çeşitleri araştırılmıştır. Hilafet ve Vezaret konularında özellikle İbn Haldun'un asabiyet nazariyesi üzerinde durulmuş ve tarihsel süreçte değerlendirilmiştir. Devlet yönetimi kısmındaki diğer konu olan Divan Teşkilatı'nda ise; divanın anlamı, İslam devletinde ilk Divan ve divan kâtipliği anlatılmıştır. Birinci bölümün B kısmında da Mukaddime ışığında tarihsel süreçte Adli Teşkilat araştırılmıştır. Bölümün C kısmında ise Mali teşkilattan dolayısıyla da vergiler ve para konusundan Mukaddime sınırları içerisinde devlet ve piyasalar içindeki durumundan bahsedilmiştir. Son kısımda yani D kısmında ise Askeri Teşkilat İbn Haldun'un değerlendirmesiyle açıklanmıştır. İkinci bölümde ise Medeni hayatın unsurları 4 kısımda incelenmiştir. Toplumun medenileşmesi sürecinde birinci dereceden önemi olan eğitim-öğretim ilk kısımda incelenmiş, Eğitim-öğretimin önemi, gerekliliği, yöntemi, Eğitim-öğretimde ilimlerin sınıflandırılması (nakli ve akli ilimler),Eğitim-öğretimde dil (nahiv, lugât, beyan, edebiyat), İslam ülkelerinde Eğitim-öğretim konuları ele alınmıştır. İkinci kısımda da dini teşkilat Mukaddime ışığında imamlık konusu esas olmak üzere anlatılmıştır. C kısmında toplumsal hayatın unsuru olan şehir hayatı İbn Haldun'un özgün yorumları temel teşkil edecek şekilde şehirlerin oluşumu,

Asım Öz, İbn Habîb Ve Tarihçiliği, *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, Ankara, 2008¹⁶

Nevzat Türkoğlu, İbn Seyyidinnas'ın Hayatı, Eserleri Ve Tarihçiliği, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, 2008¹⁷

Tunay Karakök, Türkiye'de Bizans Tarihçiliğinin Genel Durumu Ve Bir Bibliyografya Denemesi, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Bölümü / Tarih Anabilim Dalı / Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, 2010¹⁸

Osman Cengiz, Makrîzi'nin İmtâ'u'l-Esma isimli eseri, Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İlahiyat Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, 2010, Yüksek Lisans Tezi¹⁹

gerekliliği, harap olması, şehirlerde konuşulan dil ve sosyal hayat incelenmiş, özellikle İbn Haldun'la özdeşleşen asabiyet teorisinin şehir hayatındaki yeri üzerinde durulmuştur.

¹⁶ Çalışma İbn Habîb'in kişiliği ve tarihçiliğini incelerken bununla birlikte o zamanı da incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümünde müellifin hayatını, nesebini, ilmî kişiliğini, hocalarını ve öğrencilerini, eserlerini, bulunduğu görevleri, tahsil hayatını, ölümü gibi konular ele alınmıştır. İkinci bölümde ise; İbn Habîb'in tarihçiliğini, eserlerini telif ederken faydalandığı kaynakları, eserlerinde sosyal, kültürel ve siyâsî konuları ele alan bir tarihçi olması, mezhebi, rivâyetleri alış şekilleri gibi konular incelenmiştir. Çalışmada 1951'de yayınlanan Men Nüsibe ilâ Ümmihi Mine'-ş-Şu'ârâ, 1955'te yayınlanan Elkâbü'-ş-Şuârâ, 1942'de yayınlanan İbn Habîb b. Muhammed (öl.245/860) ve 1369 yılında yayınlanan İbn Habîb gibi eserler kaynak olarak kullanılmıştır.

¹⁷ Bu çalışma, tüm eserlerini Hz Peygamberi daha iyi anlamak üzerine ele almış bir müellifi daha iyi tanımak amacıyla hazırlanmıştır. Hazırlanan bu çalışma üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde İbn Seyyidinnas'ın hayatı geniş bir şekilde incelenmiştir. Daha sonra bazı hocaları ve öğrencileri hakkında kısa bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde İbn Seyyidinnas'ın eserleri tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde tezin esas bölümünü oluşturan İbn Seyyidinnas'ın tarihçiliği konu edinilmiş ve kaynaklar, metot ve metin yönünden incelenmiştir. İbn Seyyidinnas'ın eserleri etraflıca incelenerek buradan yola çıkarak bölümün sonunda İbn Seyyidinnas'ın tarihçiliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra eserlerinde yararlandığı kaynaklar tanıtılmıştır. Çalışmada 1983'te yayınlanan Kitabetü'l-Bahs li İlmiyi ve Mesadiri'd-Diraseti'l İslamiyye, 1983 yılında yayınlanan Tarihu'l-Edebi'l-Arabî ve 1943'te yayınlanan Keşfü'z-Zünûn an esami'l-kütüp ve'l-funûn gibi eserler kaynak olarak kullanılmıştır.

¹⁸ Bu çalışmanın amacı Cumhuriyet döneminde Bizans Tarihi araştırmalarının Türk tarihçiliği içinde nasıl bir konumda bulunduğunu ortaya koymuştur. Çalışmanın Birinci bölümünde Bizans İmparatorluğunun kökeni siyasi tarihçesi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın İkinci bölümünde Bizans Tarihi Araştırmalarının Türkiye'deki doğuşu ve gelişimine yer verilmiştir. Üçüncü bölüm de ise Bizans Tarihi ve Tarihçiliği ile ilgili çalışmalar ve bu alanda ortaya koydukları katkıları anlatılmıştır.

¹⁹ Makrîzî (ö.845/1442) Müslüman olmayan toplumların dinlerine dair derin bilgisiyle ortaçağın en önemli tarihçilerinden biridir. İslam ilimlerinden biri olan siyer de Makrîzî'nin en gözde alanlarından. Bu tez çalışmasında, Makrîzî'nin siyer ilmi içinde güzide bir yere sahip olan İmtâ'u'l-esmâ bimâ li'n-nebiyyi mine'l-ahvâli ve'l-emvâli ve'l-hafedeti ve'l-metâ' isimli eserinin muhtevası, metodu ve kaynakları incelenecek ve bundan sonra eserin ismi kısaca İmtâ' olarak zikredilecektir. Bu eser, Makrîzî'nin en hacimli eserlerindedir. Hatta el-Haber ani'l-beşer isimli bir başka büyük eserini, İmtâ'a hazırlık ve ona bir giriş olarak yazdığı ifade edilir.

Çalışmamızda, girişin akabinde İmtâ'dan önceki siyer çalışmalarına kısaca değindikten sonra ilk bölümü, Makrîzî'nin hayatı, görüşleri ve eserleri oluşturmaktadır. Tezin ikinci bölümü ise İmtâ'nın muhtevası, metodu ve kaynakları hakkındadır. Makrîzî'nin metodu incelenirken eseri yazma üslûbu, bazı ciltlerde yer alan fasılları nasıl tertip ettiği ve yaptığı metin tahlilleri başlıklar halinde değerlendirilmiş ve faydalandığı ilim dallarına da örneklerle yer verilmiştir. Makrîzî'nin kaynakları önce günümüze ulaşanlar ve günümüze ulaşmayanlar diye

Mehtap Çakmak, Tarihçi Olarak Buhari Ve Tarihçilik Açısından Sahih'i, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, 2011²⁰

Canan Kanbur, Muhammed Hamidullah Ve Tarihçiliği, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Rize Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, 2011²¹

Zeynep Kaya, İbn Şihâb Ez-Zühri'nin Tarihçiliği, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2015²²

Osmanlı Dönemi Tarihçiliği Hakkında Yapılan Çalışmalar

Osmanlı dönemi tarihçiliği hakkındaki çalışmalardan bazıları dönem tarihçiliğini incelemektedir: II. Meşrutiyet Dönemi İslam Tarihçiliği (1908-1918), XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihçiliği gibi. Osmanlı Tarih Yazıcılarına Göre Tarih Ve Tarihçi, isimli çalışma ise Osmanlı

ikiye ayrılmış, birinci kısım matbû kaynaklar ve yazma kaynaklar şeklinde iki alt başlıkta incelenmiştir. Matbû eserlere kısaca değinilmiş, yazma eserlerden yaptığı alıntılarının tamamına işaret edilerek müellifin, bu eserlerden neler aldığı gösterilmiş, dolayısıyla henüz basılmadıklarından muhtevaları tam olarak bilinmeyen bu eserler konusunda araştırmacılara yardımcı olmak amaçlanmıştır. Makrîzî'nin İmtâ'ı çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Siyere konu ettiği, dinler tarihi ve Kitab-ı Mukaddes'le alakalı bilgiler de orijinal ve kıymetlidir. Müellif, İmtâ'da belli bir metodu takip etmemiştir. Konuları dağıtmış ele almış, pek çok kez tekrar etmiştir. İmtâ' bir siyer kitabı olarak yazılmış olsa da Makrîzî'nin eskilerin ifadesiyle- yed-i tûlâ sahibi oluşu eserde tefsir, fıkıh, fıkıh usulü, kelim ve felsefe gibi pek çok ilim dalının konularının da yer almasına imkân tanımıştır.

²⁰ Tarihe yön veren bir şahıs tarafından, belli bir yer ve zamanda söylenildiği için hadisin kendisi de tarihtir. Peygamberimiz asıl olarak tarihi harekete geçirmeye ve onu ilahî modele göre düzenlemeye çalışan kimsedir. Bu açıdan onun hayatı ve yön verdiği hayatlar, görmezden gelinmeyecek kadar önemlidir. Bir devri kendi elleriyle yoğurup, kendi elleriyle şekillendiren bir liderin, gerek kendisine ve vazifesine ve gerekse karizmasına yönelik olarak telif edilen çok çeşitli ve çok sayıda eserler mevcuttur. Bu eserlerin içerisinde en güvenilir kabul edilen eser, hiç şüphesiz Sahih-i Buhârî'dir. Çalışmamız tarih, tarihçilik, İslam tarihçiliği ve Buhari'nin tarihçiliği konularını içermektedir. Buhârî, Rasulullah'ı ve onun şekillendirdiği olayları ve sahabeyi bir tarihçi gözüyle anlatmamış, ancak onları doğru anlatmak için, çok hassas davranmıştır. Sahih-i Buhari bir tarih kitabı ve Buhârî'de bir tarihçi olmamasına rağmen, İslam tarihçilerinin güvenle kullandığı bir eserdir; müellifi de, sözüne güvenilen bir ilim adamıdır. Buhari rivayetleri şu şekilde aktarmaktadır: 1. Kronolojik bir sıralama yapmamıştır, 2. Bağlam kopukluğu olan rivayetler çoktur, 3. Kurgulama eksikliği olan rivayetler vardır, 4. İsnad/metin birleştirmesi yapmamıştır, 5. Bab başlığı ile uyumsuz rivayetler vardır, 6. Tarihe/akla arz edilmesi gereken rivayetler çoktur.

²¹ Tez iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde müellifin hayatı, mücadelesi ve şahsiyeti İkinci bölüm de ise Muhammed Hamidullah'ın tarihçiliği ele alınmıştır. Hamidullah'ın diğer eserleri de tezin bazı kısımlarında yer almaktadır. Tez Hamidullah'ın tarihçiliğini ve eserlerini incelemeyi ve tanıtmayı amaçlamıştır. Çalışma hazırlanırken 1995'de İstanbul'da yayınlanan İslam Anayasa Hukuku, 1965'te İstanbul'da yayınlanan İslam'a Giriş, 1965'te İstanbul'da yayınlanan Kur'an-ı Kerim Tarihi ve Türkçe Tefsirler Bibliyografyası, 2002'de Konya'da yayınlanan İslâm'da İlk İktidar Mücadelesi gibi müellife ait eserlerden yararlanılmıştır.

²² Hazırlanan bu çalışma, İbn Şihab ez-Zühri'nin İslâm tarihçiliğindeki yerini rivayetlerinden yola çıkarak tespit etmeyi amaçlamıştır. Tez üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm Zühri'nin peygamberler tarihi, câhiliye dönemi ve Mekke dönemiyle ilgili nakillerine ayrılmıştır. İkinci bölümde Hz. Peygamber'in hicretinden sonrasına ait haberler 'sosyal hadiseler' ve 'siyâsî hadiseler' şeklinde iki alt başlıkta incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Hulefâ-yi Râşidîn ve Emevîler döneminin Zühri'nin rivayetlerinde ne şekilde yer bulunduğu gösterilerek konuyla alakalı rivayetler değerlendirilmiştir. Çalışmada 1955'te Ankara'da yayınlanan Hediyetü'l-ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin, 1966'da yayınlanan Kitâbu't-Tabakât, 1963'te Kahire'de yayınlanan Kitâbu't-Tabakât, 1998'de İstanbul'da yayınlanan Müslümanlarda Tarih ve Coğrafya Yazıcılığı, 1996'da Bursa'da yayınlanan İlk Siyer ve Megâzî Müelliflerinden Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Vâkıdî: Hayatı, Eserleri gibi kaynaklardan faydalanılmıştır.

tarihçilerinin tarih ve tarihçiyeye bakışını incelemektedir. Dönemin şahsiyetlerinden tarihçilik anlayışları incelenenler şunlardır: Sabri Paşa, Şanizade Mehmet Atullah Efendi, Ahmet Vefik Paşa, Süleyman Hüsnü Paşa, Mahmud Es'ad Seydişehirli. Bir çalışma ise Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Korku kavramını konu olarak seçmiştir.

Faris Çerçi, Kühü'l-Ahbar'a göre II. Selim, III. Murad, III. Mehmed devirleri ve Ali'nin tarihçiliği, Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 1996, 786 s.²³

Mehmet Yıldırım, Hoca Sa'deddin ve tarihçiliği / Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 1997, 355 s.²⁴

İbrahim Şirin, Namık Kemal'in tarihçiliği, Pamukkale Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 1998, 151 s.²⁵

Bekir Armağan, Kâtip Çelebi ve tarihçiliği / Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları ABD, 1999²⁶

---

²³ Bu çalışmamızı girişten sonra dört bölüm ve bir sonuç olarak ele aldık. Girişte Osmanlı tarih yazıcılığının kısa bir tarihçesini verdik ve bu tarihçe içinde Âli'nin tarihçiliği üzerinde durduk. Birinci bölümü dört kısımda inceledik. I. kısımda Âli'nin hayatı ve eserleri, II. kısımda Âli'nin Kühü'l-Ahbar isimli eserinin nüshaları, kaynakları ve kaynak değeri üzerinde durduk. III. kısmı Âli hakkında ileri sürülen görüşlere hasrettik. IV. kısımda Âli'nin tarihçiliğini vermeye çalıştık. İkinci bölümü, iki kısımda inceledik. I. kısımda Kühü'l-Ahbar'ın tarih ilmi açısından önemi üzerinde durulmuş, II. kısımda ise Âli'nin kendi ifadelerinden örnekler verilerek Kühü'l-Ahbar'da Osmanlı fetih politikasının sınırları çizilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızın III. bölümünde Kühü'l-Ahbar'ın geniş bir özeti verilmiş. IV. bölümde de eserin edisyona kritikli metni üzerinde durulmuştur.

Sonuç kısmında ise, 1566-1599 yıllarını kapsayan olayların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

²⁴ Bu tezin, veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmamaktadır. Özeti yüklenmemiştir.

²⁵ Genel anlamda tarih zaman içinde insanlığın hayat hikâyesidir. Bunun yanı sıra tarih pratik ve pedagojik bilgi hazinesine sahiptir. Tarihçinin görevi tarihin sahip olduğu bu bilgiyi ortaya çıkarmak ve insanlığa sunmaktır. Bu sebeple tarihle tarihçi arasında bir ilişki vardır. Buna göre tarihten önce tarihçiyi bilmek gerekmektedir. Bu yüzden biz tezimizde bir tarihçi yazar olan Namık Kemal'i konu ettik. Önce tezimizde Namık Kemal'in tarihe dair eser yazmasının sebeplerini ortaya koymaya çalıştık. Ardından onun eserlerinin türlerini belirledik ve bunları sınıflandırdık. Namık Kemal'in tahkiyeli tarih eserleri üzerinde çalışırken karşılaştırma yönteminden ve değişik bilim dallarının bilgi ve bulgularından yararlandık. Eserlerinin tahlilinden sonra Namık Kemal'in tarih metodolojisini ortaya koymaya çalıştık. Sonuçta Namık Kemal'in tarih yazıcılığında olanın tarihi ile olmuş olduğuna inanılan tarih gibi ikili bir anlayışın bulunduğu sonucuna vardık. Namık Kemal, bu anlayışlardan olmuş olduğuna inanılan tarih anlayışını, tercih eder. Bu anlayış genellikle ulema tarafından tercih edilmiştir ve ideolojik taraflar içerir. Toplumsal değişimlerin ciddi problemler oluşturduğu zamanlarda tarih yeni bir toplum ve yeni bir insan tipi için kaynak olabilir. Genellikle insanlar ve özellikle de aydınlar, bu tür toplum problemlerinin çözümünde tarihe yönelmişler ve toplumdaki kötü gidişe bu şekilde son vermeyi ummuşlardır. Aydın ve tarih, ideoloji ve tarih arasındaki ilişkilerin iyi anlaşılabilmesi açısından Namık Kemal'in tarih konulu eserleri bir hayli önem taşımaktadır. Namık Kemal de tarihi Osmanlı toplumunun kurtuluşu için bir kaynak olarak görür ve tahkiyeli tarih eserlerinde vatanperver insan tipini yaratır.

²⁶ Bu tez; bir giriş, iki bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Girişte, Kâtip Çelebi'nin yaşadığı dönemin fikri ve kültürel durumu anlatılmaktadır. Birinci bölümde, onun hayatı ve eserleri ele alınmıştır. Burada, tarihle ilgili telif altı eser ve tercüme üç eser detaylı bir şekilde incelenmiştir. Tarihle ilgili eserleri; muhtevaları, yazılış tarzları, yazılış tarihleri ve kaynakları açısından değerlendirilmiş, bu eserlerden örnek metinler verilmiştir. İkinci bölümde, Kâtip Çelebi'nin tarihçiliği, dokuz ana başlık altında anlatılmaktadır. Bu konular anlatılırken özellikle Kâtip Çelebi'nin tarih hakkında yazdıklarına yer verilmiş, onun görüş ve düşünceleri yorumlanmıştır. Bu bölümde, Kâtip Çelebi'nin kaynakları; anılar, haberler, harita ve resimler başlıklarıyla anlatılmış ve onun tarih anlayışına geçilmiştir. İkinci bölümün diğer ana başlıkları; Kâtip Çelebi'nin tarihteki metodu, tarih tasnifi, tarih yazım yöntemi, tarih tenkiti, İslam tarihine bakışı, Türk-İslam tarihine katkıları ve onun tarihteki etkileri ve

Mustafa Yiğit, Ebubekir Hazım Tepeyran`ın hayatı ve tarihçiliği, Niğde Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1999, 150 s.²⁷

Mehmet Demiryürek, Devlet adamı ve tarihçi Abdurrahman Şeref Efendi (1853-1925) /Dokuz Eylül Üniversitesi/Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora, 1999, 188 s.²⁸

Muharrem Saffet Çalışkan, (Vekayi`nüvis) Enveri Sadullah Efendi ve Tarihi'nin I. Cildi'nin metin ve tahlili (1182-1188 /1768-1774), Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora, 2000, 540 s.²⁹

İbrahim Kaya Şahin, Aşıkpaşa-zade as historian: A study on the Tevarih-i Al-i Osman /Tarihçi olarak Aşıkpaşa-zade Tevarih-i Al-i Osman üzerine bir inceleme, Sabancı Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, İngilizce, 2000, 145 s.³⁰

Abdullah Ergin, Diyarbakirli Sait Paşa'nın hayatı, eserleri ve tarihçiliği, Dicle Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2001, 83 s.³¹

---

takipçileridir. Tez, Kâtip Çelebi'nin büyük bir tarihçi, tahlilci, tenkitçi, rivayetçi ve dirayetçi olduğunun anlatıldığı sonuç bölümüyle sona ermektedir.

²⁷ Bizi, onun eserlerini ve şahsiyetini tanımaya yönelten yaşadığı devir içerisinde müstesna bir yere sahip olmasıdır. Hayatı baştanbaca yurt hizmetinde geçmiş, devletin en yüksek makamlarında bulunmuş, hatıra ve vesika itibarıyla eşsiz servete sahip bir kişidir. Dünyanın pek çok ülkesinde devlet, politika, sanat ve edebiyat adamlarının anılarını yazdıklarını biliyoruz. Bu anılar o kişilerin yaşadıkları dönemin belgesel anlatımlarıdır. Ülkemizin, politika, sanatta etkin olan kişileri arasında anılarını yazıp gelecek kuşaklara bırakanların sayısı ne yazık ki, pek azdır. Gerçi her anıya her anı yazısına inanmak da aldatıcı olur. İnsanlar yaptıklarını, ettiklerini büyük birer üstünlük, birer başarı gibi göstermeye eğilimlidir. Yanılgılarını, aldanışlarını, hatta işledikleri suçları kendilerine göre yorumlamak, değiştirmek bu gibi anı yazarlarının özellikleri arasındadır. Ebubekir Hâzım Tepeyran ise daha önce yayınlanan devlet adamı, politikacı, hatta sanatçı yazar anılarına benzemeyen bir anı yazarlığı yapmıştır. Tepeyran yarım yüzyıl süren devlet adamlığı süresince gözlemlerini birer öykü niteliğinde anlatmasını bildiği için anıları kişisel olmaktan çıkıp bir çeşit yaşam romanı niteliği kazanmıştır. Niğde' de başlayıp Osmanlı Devleti'nin Hicaz, Beyrut, Bağdat, Manastır, Sivas, Ankara, Bursa vb. illerinde valilik, nazırlık, milletvekilliği ile geçen yarım yüzyıl! Abdülhamit, Reşat, Vahidettin'in saltanat yılları, İstiklal Savaşımızın Anadolu'su; ardından Cumhuriyetimizin kuruluşu, Mütareke döneminde Divan-ı Harp önündeki duruşmalar sonucu idama mahkum oluş, ardından aklanış ve Niğde Milletvekili olarak TBMM 'inde görev alması bizi onun yaşamını tanımaya yönelten birer etken olmuştur. Biz bu çalışmamızda onun hayatı ve tarihçiliği üzerinde duracağız.

²⁸ Bu tezin, veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmamaktadır.

²⁹ Bu tezin, veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmamaktadır.

³⁰ Aşıkpaşa-zâde Derviş Ahmed Aşıkî'nin 15. yüzyılın sonlarına doğru kaleme aldığı Tevârih-i Âl-i Osman'ın, Osmanlı tarihçilerinin bu yüzyılda verdikleri eserlerin en özgünü olduğu söylenebilir. Bu özgünlük hem eserin içerdiği çok sayıda ayrıntı ve anekdotan, hem de eserde rastlanılan bazı ilginç eleştirilerden kaynaklanmaktadır. Tez çerçevesinde, Aşıkpaşa-zâde'nin Tevârih-i Âl-i Osman'ı, eserde görülen tarihsel/siyasi zihniyet çerçevesinde incelendi. Önce, Tevârih 15. yüzyılda Osmanlı topraklarında kaleme alınan diğer tarihsel/yazımsal eserler bağlamında değerlendirilmeye çalışıldı. Yazarın yaşamöyküsü yeni bulgular ışığında yeniden ele alındı, yazar ile daha geniş bir toplumsal çevre arasındaki ilişkiler ortaya konuldu. Nihayet, yazarın bazı zihinsel kategorilerini ve kişileri yerleştirdiği hazır kalıplan ortaya çıkarmak amacıyla, eserde görülen karakterler, Osmanlı beyleri ve sultanlarından Hıristiyanlar'a kadar uzanan bir çerçeve içinde ele alındı.

³¹ Tanzimat döneminde yaşamış çok sayıda yazardan biri de Diyarbakirli Sait Paşa'dır. 1832 yılında doğan ve ünlü yazarlarımız Süleyman Nazif ile Faik Ali Ozansoy'un babaları olan Sait Paşa, 1849 yılında kâtip olarak başladığı memuriyet hayatını, Vilayet Tahrirat Başkâtibi, Mektupçu Muavini ve Mektupçu olarak 1872 yılına kadar sürdürmüştür. Bu tarihten itibaren Elazığ, Maraş, Mardin, Muş ve Siirt vilayetlerinde mutasarrıflık görevlerinde bulunan Diyarbakirli Sait Paşa, üçüncü kez bulunduğu Mardin Mutasarrıflığı görevinde iken, 1891

Ali Erdoğan, Mahmud Es'ad Seydişehir: Hayatı, eserleri ve İslam tarihçiliğindeki yeri, Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2002, 108 s.³²

İlhan Aslan, Mustafa Necib Efendi'nin tarihçiliği ve Tarih-i Mustafa Necib adlı eserinin transkribi ve değerlendirmesi, Kırıkkale Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans, 2003, 174 s.³³

Aydın Efe, Süleyman Hüsnü Paşa'nın Tarih Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, 2003³⁴

Mehmet Çoğ, II. Meşrutiyet Dönemi İslam Tarihçiliği (1908-1918), *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı, 2004³⁵

---

yılında vefat etmiştir. İlk eserleri olan *Divançe-i Eş'ar* ve *Mir'atu's-Sıhhat'i* 1871 yılında, *Tabsiretü'l-İnsan* adlı eseri de 1872 yılında yayınlanmış olan Diyarbakir'li Sait Paşa'nın en önemli eseri, umumi bir tarih kitabı olan *Mir'atü'l-İber*'dir. On ciltten oluşan ve son cildi yazma halinde olan *Mir'atü'l-İber*, özellikle sekizinci ciltte yer alan Diyarbakir ve el-Cezire'ye ilişkin bilgileriyle, dönemin diğer Osmanlı tarihlerinden ayrılmaktadır. *Mir'atü'l-İber*, Diyarbakir vilayeti tarihi üzerine yapılan birçok bilimsel araştırmanın temel kaynakları arasında yer almıştır. Diyarbakir'in saygın ailelerinden birine mensup olan Sait Paşa, dürüst bir kişiliğe sahipti. Mutasarrıflığı boyunca adaletle iş yapmaya çalışmış ve vatandaşların sevgisine mazhar olmuştur. Arapça ve Farsçanın yanında Fransızca'yı da bilen ve araştırmacı bir kişiliğe sahip olan Sait Paşa, idarecilik görevleri sırasında ilim adamlarına, şair ve ediplere büyük yakınlık göstermiş, boş zamanlarında şiir yazmış, belirli zamanlarda edebiyat toplantıları oluşturmuş ve eserleriyle de Tanzimat dönemi edebiyatının zenginleşmesine katkıda bulunmuştur.

³² Tez iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde müellifin hayatı ve şahsiyeti ele alınmıştır. İkinci bölümde eserleri, üçüncü bölümde ise İslam Tarihçiliğindeki yeri değerlendirilmiştir.

³³ Üçüncü Selim devri, gerek siyasi tarih, gerekse yenileşme tarihi bakımından Osmanlı devletinin en önemli dönemlerinden birini teşkil etmektedir. Bu dönemde kaleme alınan Tarih-i Mustafa Necib, 1803-1808 yılları arasında cereyan eden önemli hadiseler hakkında çok değerli bilgiler içermektedir. Eserde, Osmanlı Devletinin askeri sınıfları arasında en seçkin yere sahip olan Yeniçeri Ocağı ve bu ocağın bozulması üzerinde durulmuştur. Yazarın burada vurguladığı en önemli husus, Yeniçeri Ocağının bozulmasından ziyade, Yeniçerilerin devlete ve gelişmeye karşı bir engel haline gelmeleridir. Sonraki bölümlerde ise Osmanlı devletinin Avrupalı devletlerle ilişkileri ve Avrupa'da cereyan eden siyasi hadiseler hakkında bilgi verilmiştir. Fransız ihtilalinden sonra ortaya çıkan güçler dengesi içerisinde Fransa, İngiltere ve Rusya arasındaki ilişkiler, Fransa'nın Mısır'ı işgali ve doğurduğu sonuçlar, Osmanlı devletinin Fransa ile arasındaki pürüzleri hallederek yakınlaşması sonucunda Rusya ve İngiltere arasında gerginliğin başlaması, 1806'da Rusya'ya ilan-ı harp edilmesi, İngiliz donanmasının İstanbul önlerine gelmesi ve bu olaylar esnasında orduda ve diğer devlet kademelerindeki atamalar hakkında bilgi verilmektedir. Bu arada Osmanlı Devleti aleyhine gelişecek olaylar öncesinde, Rumeli ayanlarının durumu hakkında genel bilgi verilmiştir. Eserin bundan sonraki kısmı Nizam-ı Cedid düşmanlarının faaliyetleri çerçevesinde yoğunlaşmaktadır. Edirne Vakasından (1806) itibaren Kabakçı İsyanına kadar geçen süre içindeki gelişmeler, ardından Kabakçı İsyanı, IV. Mustafa'nın cülusu ve ilk faaliyetleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Kitabın en büyük özelliği, bu karışık ve hızlı gelişmelerin yaşandığı dönemde devlet kademesinde yer alan görevlilere büyük önem vermesidir. Öyle ki, olayları bu devlet adamları ve memuriyetlerini esas alarak anlatılmaktadır denilebilir. Bu devlet görevlilerinin hemen hepsi hakkında geniş bilgi vermiş, icraatları ve akıbetleri ayrıntılı olarak işlenmiştir.

³⁴ Bu çalışma, Süleyman Hüsnü Paşa'nın "tarih anlayışı"na ortaya koymaya yöneliktir. Paşa'nın tarih anlayışını ortaya koymak için "Tarih-i Âlem" adlı eserden faydalanılmıştır. Çalışmamızın giriş bölümünde Süleyman Hüsnü Paşa'nın "Hayatı ve Eserleri", birinci bölümde "Tarih-i Âlem'in Değerlendirilmesi ve Süleyman Paşa'nın Tarih Anlayışı" konuları yer almaktadır. İkinci bölümde "Tarih-i Âlem" in İçindekiler Kısmı ve Tarih-i Âlem'in Özeti" yer almaktadır.

³⁵ Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm de II. Meşrutiyet dönemi İslam tarihçiliğini etkileyen unsurlar İkinci bölüm de II. Meşrutiyet döneminde yazılan başlıca eserler Üçüncü bölüm de II. Meşrutiyet

Eyüp Öztürk, Osmanlı tarihçiliğinde Fezail edebiyatı (Mer'î b. Yusuf'un Kalaidü'l-İkryan fi Fezaili Ali Osman örneği, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2004, 124 s.³⁶

Bekir Biçer, Firdevsi-i Rumi ve tarihçiliği, Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı / Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora, 2005, 276 s.³⁷

Uğur Akbulut, Osmanlı Tarih Yazıcılarına Göre Tarih Ve Tarihçi, *Basılmamış Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, Erzurum, 2006³⁸

Hasan Yüksek, XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihçiliği, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı / Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, 2006³⁹

devrinde yazılan İslam tarihi eserlerinin muhteva analizi ele alınmıştır. Araştırmaya öncelikle incelemeye tutulacak eserlerin tespiti ile başlanmıştır. Belirlenen eserlerin tamamı değil sadece çalışmaya ışık tutacak eserler ele alınmıştır. Tahlil edilecek eserler tercüme ve telif eserler olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Tezin hazırlanışında 1999'da Ankara'da yayınlanan İslamcılarının eğitim ve öğretim görüşleri, 2002'de Ankara'da yayınlanan İslam ve Çağdaşlık, 1328'de İstanbul'da yayınlanan Tarih-i Enbiya, 2000'de İstanbul'da yayınlanan Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı, 1993'de İstanbul'da yayınlanan İslamcılarının Siyasi Görüşleri gibi eserlerden yararlanılmıştır.

³⁶ XVII. asrın başlarında Mısır'da önde gelen Hanbelî fakihlerden biri olan Mer'î b. Yusuf tarafından Osmanlı Devleti'ni kuran Osmanlı hanedanını, devletin Arap tebeası nezdinde meşrulaştırmak amacıyla yazılmış olan, Kalâidü'l-İkyân fi Fezâilî Âli Osman isimli eseri incelemeyi amaçlayan bu çalışma, bir giriş, iki bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırmanın kaynakları hakkında bilgiler verdik ve çalışmamıza başlık olarak seçilen "Fezâil Edebiyatı" tabirinden ne kastedtiğimizi açıkladık. Birinci Bölüm'de Osmanlı hanedanının yapısını ve temel özelliklerini inceledik. Ayrıca Mer'î b. Yusuf'un eserinin gelenek içerisindeki yerini tespit edebilmek için, Osmanlı tarih yazıcılığında, hanedan için söz konusu edilen fazilet unsurlarını inceledik. Bunu yaparken "hilâfet" kavramını merkeze alarak, hanedanın meşrulaştırılmasında dinin ve dinî kavramların ne gibi fonksiyonları olduğunu belirlemeye çalıştık. İkinci Bölüm'de Mer'î b. Yusuf'un hayatı ve çalışmaları hakkında bilgi verdikten sonra, Kalâidü'l-İkyân fi Fezâilî Âli Osman isimli eseri tahlil etmeye çalıştık. Eserin dili, üslubu, nüshaları ve kaynakları hakkında bilgi vermenin akabinde içeriğini inceleyerek fazilet literatürü içerisinde durduğu yeri tespit etmeye çalıştık. Sonuç kısmında ise, bu eserde Mer'î b. Yusuf'un temel gayesinin Arap tebeası nezdinde Osmanlı hanedanlığını meşrulaştırmak olduğunu, bunun için de dine ve hanedanı överken onların dinî davranışlarına önem verdiğini vurguladık. Bize göre muhtemelen bu iki nokta, yazarı oldukça farklı bir anlatım ve üslup kullanmaya sevk etmiş olmalıdır. Öyle ki, bu durum bu sahadaki diğer eserlerle karşılaştırıldığında eserin orijinalitesini teşkil etmektedir.

³⁷ Tez beş bölümden oluşmaktadır. Tezde yer alan konular şunlardır: Birinci bölüm Firdevsî-i Rûmî'nin hayatı (1453-?) ve eserleri, İkinci bölüm Osmanlı tarihçiliğine giriş, Üçüncü bölüm Firdevsî-i Rûmî'nin eserlerinde Türk tarihi, Dördüncü bölüm Firdevsî-i Rûmî'nin velâyet-nâmesi ve İslâmî dönem Türk tarihi, Beşinci bölüm Firdevsî-i Rûmî ve Osmanlı devleti tarihi.

³⁸ Bu çalışmada kuruluşundan yıkılışına kadar Osmanlı tarih yazıcılığı ele alınmıştır. Arap ve İran tarihçiliğinin etkisiyle gelişen Osmanlı tarih yazıcılığı zamanla kendine has bir tarz oluşturmuştur. Tarih ilmi hemen hemen her dönemde iktidarların kamuoyunu etkilemek için kullandıkları bir araç olmuştur. Osmanlılar da bu yönüyle tarihten yararlanmışlar ve bu vesile ile resmi devlet tarihçiliği görevini ihdas etmişlerdi. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde II. Bayezid dönemi sonuna kadar gelen Osmanlı kuruluş dönemi tarih yazıcılığı ele alınmıştır. İkinci bölüm de XVI. Yüzyıldan başlayarak XVIII. Yüzyıla kadar gelen tarih yazıcılığı incelenmiştir. Üçüncü bölüm de Osmanlı tarihçiliği olan vak'anüvislik konusu ele alınmıştır. Dördüncü bölüm de Tanzimat Fermanından başlayarak Cumhuriyete kadar olan devrede tarihçilik alanında meydana gelen gelişmeler ele alınmıştır. Çalışmada 1339'da İstanbul'da yayınlanan Tarih Musâhabeleri, 1932'de İstanbul'da yayınlanan Tarih yazmak ve tarih okutmak usullerine dair, 2005'de Ankara'da yayınlanan Üç Tarz-ı Siyaset, 2002'de Ankara'da yayınlanan İlk Osmanlı Tarihçileri, 1988'de İstanbul'da yayınlanan İslam'ın Tarih Yorumu eserlerinden faydalanılmıştır.

Atıla Şahiner, Ahmet Vefik Paşa'nın Tarih Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, 2007⁴⁰

Mehmet Akif Fidan, Sabri Paşa Ve Tarihçiliği, *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, Ankara, 2008⁴¹

Halil İbrahim Erol, Şanizade Mehmet Ataullah Efendi'nin Tarih Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Bölümü / Tarih Anabilim Dalı / Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, 2010⁴²

³⁹ Çalışma üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak XIX. Yüzyıla kadarki Osmanlı tarihçiliği hakkındaki kaynaklar taranmıştır. İkinci kısımda XIX. Yüzyılda görevlendirilen vakanüvisler ve diğer tarihçiler hakkında bilgi veren kaynaklar taranmıştır. Çalışma sonucunda XIX. Yüzyıl Osmanlı tarihçiliğinin durumu, meydana gelen değişiklikler, vakanüvisler ve vakanüvisler dışındaki tarih yazarları tarafından yazılan eserler ortaya konmuştur. Bu çalışmada farklı konular da uzmanlaşmış tarihçiler yer almaktadır. Onların biyografileri verilirken bu alanlarla ilgili çalışmalarının ayrıntılarına girilmemiştir. Bu dönemde yazılan eserlerle ilgili bilgi vermeden önce, konuyla ilgili bir bütünlük oluşturması açısından, ele alınan tarihçilerin biyografileri de verilmiştir. Bu çalışmada 1319'da İstanbul'da yayınlanan Cevâhirü'l-Mülûk, 1324'de İzmir'de yayınlanan Müverrihîn ve Etubbânın Terâcim-i Ahvâli, 1305'de yayınlanan Telhis-i Tarih-i Osmanî, 1280'de İstanbul'da yayınlanan Mustafa Necib Efendi Tarihi, 1967'de İstanbul'da yayınlanan Osmanlı Tarihi, 1982'de Ankara'da yayınlanan Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri gibi birçok eserden yararlanılmıştır.

⁴⁰ Bu çalışma Ahmet Vefik Paşa'nın tarih anlayışını ortaya koymaya yöneliktir. Paşa'nın tarih anlayışını ortaya koymak için Hikmet-i Tarih, Tarih-i Osmanî ve Fezleke-i Tarih-i Osmanî adlı tarih kitapları incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde Ahmet Vefik Paşa'nın hayatı, eserleri, şehircilik ve mimarlık alanında yaptığı işler ile tiyatroculuk yönüne değinilmiştir. İkinci bölümde ise Fezleke-i Tarih-i Osmanî'nin değerlendirilmesi ile Ahmet Vefik Paşa'nın tarih anlayışı işlenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise Fezleke-i Tarih-i Osmanî'nin içindekiler kısmı ve Fezleke-i Tarih-i Osmanî'nin özeti yer almaktadır.

⁴¹ Bu çalışmada, Osmanlı'nın Tanzimat, Meşrutiyet gibi önemli dönemlerini yaşamış bir münevver, devlet adamı ve asker bürokrati olan Eyüp Sabri Paşa'nın (ö. 1308/1890) Osmanlı dönemi Türk tarihçiliğine katkılarının niteliği ve niceliğinin bilimsel olarak sorgulanması amaçlanmıştır. Çalışma iki ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Eyüp Sabri Paşa'nın hayatı, eserleri ve görüşleri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Eyüp Sabri Paşa'nın tarihçiliği incelenmiştir. Çalışmada 1959 yılında Ankara'da yayınlanan Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tetkikler, 1863 yılında New York'ta yayınlanan The Travels of Ludovico di Varthema, 1981'de İstanbul'da yayınlanan Riyazü'l-Muknîn Cennet Bahçeleri ve 1332'de İstanbul'da yayınlanan Tarih-i Âl-i Osman Aşıkpaşazâde Tarihi gibi eserlerden yararlanılmıştır.

⁴² Osmanlı İmparatorluğu'nda Gazavatnâme, menâkıbnâme ve şehnâme türünde müstakil birçok eser kaleme alınmıştır. Kanuni devriyle birlikte şehnâme tarzındaki yazım türü, kurumsallaştırılmıştır. Bir müddet devam eden şehnamecilik yerini, XVIII. asrın başlarında vak'anüvislik müessesesine bırakmıştır. Bu kurumun çatısı altında görev alan vak'anüvisler ile Osmanlı'daki tarih yazımı, imparatorluğun sonuna kadar devam etmiştir. İki yüzyıllık bir maziye sahip olan bu müessesede, daima bir vak'anüvis görevde bulunmuştur. Mustafa Nâimâ ile başlayan vekâyi'nâme tarzındaki tarih yazıcılığı Abdurrahman Şeref'le sona ermiştir. Arap ve İran tarihçiliğinden belirli ölçüde etkilenen Osmanlı tarih yazıcılığı nihai anlamda kendine özgü bir gelenek meydana getirmiştir. Vak'anüvisler, genel itibarıyla birçok noktada bu yazım kültürüne bağlı kalsalar da, kendilerini belirli ölçüde ortaya koyma imkânı bulabilmişlerdir. Muhteviyat ve üslup açısından temelde muayyen bir seyir takip edilse de netice itibarıyla vak'anüvisin kendi bakış açısına ve üslubuna göre birtakım farklılıklar ortaya çıkagelmıştır. Bu çalışmada, vak'anüvis olarak II. Mahmut döneminde görevde bulunan Şanizade Mehmet Ataullah Efendi ve eseri Tarih-i Şanizade ele alınacaktır. Bu çalışmada, tarih yazım geleneğinin kökenlerini ve izlediği seyri görmek açısından genel bir giriş yapıldıktan sonra Şehname geleneği, tarihsel arka planıyla tasvir edilmiştir. Sonrasında ise vak'anüvislik müessesesi incelenmiş ve her iki gelenek arasındaki farklılıklar ifade edilmiştir. Vak'anüvis olarak görev yapanlar da kendi aralarında eserleri temel alınarak etraflı bir mukayeseye gidilmiştir. Böylece geleneğin sabit kalan özellikleri ve değişime uğrayan yönleri tespit edilmiştir. İki yüz

Görkem Özizmirli, Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Korku/Fear İn Evliya Çelebi's Seyahatname: Politics And Historiography in a Seventeenth Century Ottoman Travelogue, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Koç Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Karşılaştırmalı Tarih Ve Toplum Araştırmaları Bilim Dalı, 2014⁴³

Vural Genç, Acem'den Rum'a: İdris-i Bidlîsî'nin hayatı, tarihçiliği ve Heşt Behîşt'in II. Bayezid kısmı (1481–1512), İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı, Doktora, 2014, 997 s.⁴⁴

Özgür Cağış, XIX. yüzyıl Osmanlı tarihçiliğinde Ahmet Cevdet Paşa, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı, 2014⁴⁵

Fazilet Pınar Kocaoğlu, Türk tarihçiliğinde iki Türkçü isim: Necip Asım (1861 - 1935) ve Bursalı Mehmet Tahir (1861 - 1924?) Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2015, 117 s.⁴⁶

---

senelik seyrin orta dönemine tekabül eden Şanizade ve eseri ise, yapılan karşılaştırmalarda merkezî konumda olmuş ve kendisine bir nevi sabit değişken olarak müracaat edilmiştir.

⁴³ Bu çalışma on yedinci yüzyıl seyyahı Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'ndeki korku anlatılarını incelemektedir. Evliya Çelebi'nin on yedinci yüzyılda Osmanlı'daki dönüşüme nasıl iştirak ettiğini, bu dönüşümü nasıl gözlemlediğini ve değerlendirdiğini anlamak için Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde korku (havf) kelimesinin kullanımları incelenmiştir. Bu bağlamda, bu çalışma farklı politik aktörlerin on yedinci yüzyıl dönüşümünü nasıl kavradığı ve kendi dünyalarında nelerden korktuklarını ele almak için Evliya Çelebi'nin kendi korkularına ve Evliya Çelebi tarafından anlatılan diğer politik aktörlerin korkularına yoğunlaşmaktadır. Evliya Çelebi'nin kendi korkuları dört başlık altında sınıflandırılmıştır: merkez-kaç kuvvetlerden korku, doğaüstü varlıklardan korku, doğadan korku ve Tanrı'dan korku. Akabinde, bu çalışma Evliya Çelebi'nin anlattısında en çok korku salan politik figür olarak resmedilen on yedinci yüzyıl paşalarından İbşir Mustafa Paşa'yı anlamaya çalışmaktadır. Bu noktada amaç, bir birinci şahıs anlatısını yani Seyahatnâme'yi, tarihin bir kaynağı olarak kullanmaktır. Bu amaçla Seyahatnâme'deki korku anlatıları İsâ-zâde Târîhi, Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'-Nâmesi, Târîh-i Gilmânî, Târîh-i Nâ'ima, Solak-zâde Tarihi gibi Seyahatname'nin çağdaşı anlatı kaynakları ile karşılaştırılmaktadır.

⁴⁴ İdris-i Bidlîsî, modern araştırmacıların üzerinde sıkça durduğu, günümüz tarih yazımında da hafızalarda canlı kalabilen, devam edegelen bazı tarihsel tartışmaların bugün dahi merkezinde bulunan 16. yüzyıl Osmanlı dünyasının nadir figürlerinden biridir. Şimdiye kadar müellif üzerine yapılmış çalışmaların odak noktasını genellikle eserleri oluşturmuştur. Sadece bir eserini ya da eserinin bir bölümünün çevirisi şeklinde olan bu çalışmalarda kaynakları derinlikli irdelememenin doğal bir sonucu olarak genellikle içinde bulunduğu zeminden ve zamanının dinamiklerden koparılmış, romantik bakışın hâkim olduğu bir Bidlîsî tablosu çizilmiştir. Bütün bu algıyı sorgulama saikiyle ortaya çıkan bu tezde, müellife ve patronaj ilişkilerine adapte ettiği değişken zihniyetinin bir ürünü olan Heşt Behîşt'e daha farklı bir zaviyeden bakılarak, II. Bayezid dönemi tarih yazımı, Osmanlı ideolojisi ve imparatorluk tasavvuru tartışılmaya, büyük resme bakılacak olursa II. Bayezid ile Safeviler ve Memlükler gibi rekabet halindeki güçlü komşularının 16. yüzyılın başında bir Acem bürokratinin değişken zihin dünyasında bıraktığı imaj algılanmaya çalışılmıştır.

⁴⁵ Her medeniyet ve kültür, kendine özgü bir tarih felsefesi ve tarih yazım geleneği geliştirmiştir. Bu anlamda Osmanlı Devleti de köklü bir tarih yazıcılığı geleneğine sahip olmuştur. Osmanlı tarihçileri kuruluştan itibaren olayları kayıt altına almışlardır. XIX. yüzyıl da ise Osmanlı tarihçiliği farklı bir seyir izlemiştir. Bu yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı tarih yazıcılığı, geleneksel yazım modelini aşarak İslam tarihi ve Osmanlı tarih anlayışı dışında eserler vermiştir. Osmanlı tarihçiliği, Avrupa'da gelişen milli tarih akımından etkilenerek yeni içerikler kazanmaya başlamıştır. Bu düşünceler doğrultusunda Osmanlı tarihçiliğinde önde gelen şahsiyetlerden biri Ahmet Cevdet Paşa'dır. Son devir Osmanlı medresesinde yetişen ve Avrupa tarih birikiminden yararlanan Ahmet Cevdet Paşa, modern Osmanlı tarih yazıcılığının öncüsü olmuştur. Ahmet Cevdet Paşa tarihi olayların, sadece kronolojik bir sıralama olarak değil, bir bütün olarak ele alınması ve belgelerin eleştiri süzgecinden geçirilerek incelenmesi gerektiğini kavrayan ilk Osmanlı tarihçilerinden birisi olmuştur.

Ömer Erdemir, "Bârîka-i Zafer" adlı eseri çerçevesinde Nâmık Kemal'in Osmanlı tarihi ve tarihçiliğine bakışı, Necmettin Erbakan Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı / Tarih Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2016, 190 s.⁴⁷

Cumhuriyet Dönemi Tarihçiliği Hakkında Yapılan Çalışmalar

Cumhuriyet dönemi tarihçiliği hakkındaki çalışmaların kimileri kişilerin tarihçiliğine ayrılmıştır: M. Şemseddin Günaltay, Celal Nuri (İleri), İbrahim Kafesoğlu, Mehmet Altay Köymen, Ömer Lütfü Barkan, Mustafa Akdağ, Ahmed Rasim, Aydın Taneri, Erol Güngör, Zeki Velidi Togan, Mustafa Asım Köksal, Enver Behnan Şapolyo. Atatürk'ün Tarih Anlayışı, ayrı bir tez konusu olarak çalışılmış bulunmaktadır. Bu dönemde tarihçilik alanındaki çalışmaları toplu olarak inceleyen tezler de hazırlanmıştır: 1923-1930 Dönemi Ortaöğretim Tarih Ders Kitapları Ve Tarihçilik Anlayışı, İmparatorluktan Ulusal Devlete Türkiye'de Tarih Anlayışı (1908-1937), Türkiye'de Popüler Tarihçilik (1908-1960), 1960'lı Yıllarda Türkiye'de Tarihçilik gibi. Bu arada sosyoloji bölümünde hazırlanan bir doktora tezi kültür-kimlik modeli ilişkisi içinde Türk tarih yazımını incelemiştir: Kültür - Kimlik Modelleri Açısından Türk Tarih Yazımı.

Tahsin Akpınar, Atatürk'ün Tarih Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk İnkılap Tarihi ABD, 1991⁴⁸

Yüksel Özgen, Belleten örneğinde Cumhuriyet dönemi Türk tarihçiliği (1-210) / Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1995, 140 s.⁴⁹

⁴⁶ Dünyanın yeniden şekillendiği 19. yüzyılın sonunda doğan Necip Asım Bey ve Bursalı Mehmet Tahir Bey "Türk kimdir?" sorusundan yola çıkarak Türk tarihi ve Türk dili için çok kıymetli çalışmalar yapmış iki âlimdir. Necip Asım Bey Osmanlı Devletinden çok daha önceki dönemlere uzanan bir süreçte Türk milletinin var olduğunu kanıtlamaya çalışırken, Bursalı Mehmet Tahir Bey ise Türklerin geçmişte bilim ve sanat alanlarında yaptıkları katkıları ortaya çıkaran çalışmalara imza atmıştır. Türk milliyetçiliği Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura gibi isimlerle özdeşleşmişken onlardan çok daha önce benzer fikirleri öne süren Necip Asım Bey ile Bursalı Mehmet Tahir Bey ise hak ettikleri ilgiyi görmemişler ve Türk kültür hayatındaki önemli yerlerine rağmen bugün adeta unutulmuşlardır. Çalışmamız aracılığıyla bu iki ilim adamının Türk milliyetçiliği fikriyatı içindeki yerini ortaya koymak; hayatlarını ve eserlerini gün yüzüne çıkarmak amaçlanmaktadır.

⁴⁷ Nâmık Kemal, Türk milliyetçiliğinin öncülerinden olup Genç Osmanlılar hareketi mensubu yazar, gazeteci, devlet adamı ve şairdir. Nâmık Kemal; yurtseverlik, hürriyet, millet kavramlarına bağlı bir Tanzimat Devri aydınıdır. Bu kavramları Türk fikir hayatına ve edebiyatına kazandıran kişi olarak kabul edilmektedir. Heyecanlı, kavgacı kişiliği; akıcı, parlak üslubu nedeniyle devrinin diğer yazarlarından daha fazla tanınmıştır. Nâmık Kemal, Vatan ve Hürriyet Şairi olarak anılmaktadır. Şiirin yanı sıra tenkit, biyografi, tiyatro, roman, tarih ve makale türlerinden eserler vermiştir. Özellikle Türk edebiyatının ilk edebi romanı olan İntibah ve batılı anlamda Türk edebiyatının sahnelenen ilk tiyatro eseri olan Vatan yahut Silistre eserleriyle de ünlüdür. XIX. Asır Türk düşünce dünyasının önemli temsilcilerinden biri olan Nâmık Kemal, edebiyatın birçok alanında değerli eserler vermesinin yanında, Osmanlı Devleti'nin sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlarına dair önemli makaleler yazmış ve bu meselelerin çözümü için öneriler sunmuştur. Nâmık Kemal, Barika-i Zafer adlı eserinde İstanbul'un nasıl fethedildiğini anlatmakta ve bu zaferin bir yol haritası olarak kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Bu çalışmada Barika-i Zafer adlı eser çerçevesinde Nâmık Kemal'in Osmanlı tarihine ve tarihçiliğine bakışı incelenmiştir.

⁴⁸ Bu çalışmamız üç ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Tarih kavramı üzerinde durulmuş, önce yazar ve düşünürlere göre, tarihin birbirinden farklı olan çeşitli tanımları yapılmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümü Tarih yorumları ve Toplum başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Tarih anlayışları ele alınmış, ilk çağ tarihçisi Herodotos'dan günümüze kadar gelen tarih anlayışlarının gelişme süreçleri ile birlikte incelenmiştir. Tezimizin son kısmında -Atatürk'ün tarih anlayışı doğrultusunda çeşitli konulardaki görüşlerine yer verilmiştir. "Onun eski Türk Tarihi ile ilgili olarak Asya Hunlarının. Orta Asya'daki konumları, tarih incelemelerinin bunlardan başlaması gerektiği kendi konuşmalarıyla vurgulanmıştır.

Nedim Yalansız, 1960'lı Yıllarda Türkiye'de Tarihçilik, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, 1996⁵⁰

Suavi Aydın, Kültür - Kimlik Modelleri Açısından Türk Tarih Yazımı, *Basılmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Antropoloji Anabilim Dalı, 1997⁵¹

Beyhan Duman, Erol Güngör'ün Kültür Ve Tarih Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998⁵²

Bedi Gümüşlü, Mustafa Akdağ'ın Tarihçiliği Ve Türk Tarihçiliğindeki Yeri, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2000⁵³

Gürhan Çiçekdağı, Prof. Dr. Aydın Taneri'nin Hayatı Ve Tarih Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, 2001

⁴⁹ Bu tezin, veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmamaktadır. Özeti yüklenmemiştir.

⁵⁰ Türkiye'de tarihçilik çalışmalarının 60'lı yıllardaki durumunu inceleme konusu yapan çalışmada ilkin dönemin tarih bilincinin oluşumundan söz edilmektedir. Tarih yazıcılığını belirleyen etkenler başlığı altında ise dönemin tarih çalışmalarına aktif olarak katılan sosyologlar, iktisatçılar ve tarihçilerin yöntemleri incelenmektedir. Son olarak araştırmacılar arasındaki kuramsal ve akademik farklılıkların Selçuklu tarihi, Osmanlı Tarihi, Atatürk ve cumhuriyet dönemi tarihi araştırmalarına yansımaları konu edilmektedir. Bu dönemin tarihçiliğine damgasını vuran isimler, Ömer Lütfü Barkan ve ekibi (Lütfi Güçer, Halil Sahillioğlu), Köprülü'nün öğrencilerinden Halil İnalçık ve Mustafa Akdağ sosyo-ekonomik tarih yaklaşımını tarih araştırmalarına yansıtmışlardır.

⁵¹ Bu tez çalışması, Türk tarih yazımında etkisi bulunan temel metodolojik ve paradigmatik çerçevelerin, ulusal tarih yazımlarının genel mantığı ile uygunluğunu sıvayıp, ardından, paradigmatik farklar gösterecekleri dahi, temel metodolojik ve epistemolojik dayanakları bakımından bu farklı yaklaşımların aynı noktalardan hareket ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu noktaları bir araya getiren doğrultu ise bütün ulusal tarih yazımlarının ortak özelliği olan, (devlet, ulus gibi) bazı temel kavramların metafizik inşalarından yola çıkılarak tarihsizleştirilmesi yahut anakronik hale getirilmesi, bunun için belirli (hukukî, siyasî ya da kültürel) indirgemelere gidilmesi ve bunlarla bağlantılı olarak metodolojik bakımdan özgücü bir duruşun sergilenmesidir. Bu yapılırken kimlik olarak üzerinde durulan kategori "ulusal" eşittir. Tek tek "ulus"lara ve kültürlerle ilişkin kimlik tasavvurları, her kimliğe uygun ayrı maddî ve manevî dünyalar inşa etmeye yatkındır. Bu nedenle de bu kimlik tasavvuruna dayanan açıklama tarzları özgücüdür.

⁵² Yaşadığımız yüzyılda daha da önem kazanan milliyetçilik, din, barışseverlik gibi manevî duyguları kültürel ve tarihsel bütünlük içinde ele alan Erol Güngör, ortaya koyduğu çalışmalarıyla günümüz Türkiye'sinde toplumsal problemlerimizin çözümü için ciddi bir yol gösterici olmuştur. Ayrıca sadece Cumhuriyet Türkiye'sinin değil, yıkılan Osmanlı İmparatorluğu ve Batı Uygarlığının da kültürel ve tarihsel değerleri üzerinde önemli görüşler ileri sürmüş ve yorumlamıştır. Çalışmamızın birinci bölümünde Erol Güngör'ün hayatına kısa olarak değinilmiştir. Burada "Erol Güngör'ün Çocukluğu ve Gençliği" ile "Yöneticiliği ve Eserleri" ele alınmıştır. İkinci bölümde kültürün genel olarak tanımlarından sonra Batı Kültürü, Osmanlı Kültürü ve Cumhuriyet Kültürü hakkında Erol Güngör'ün düşüncelerine ve tespitlerine yer verilmiştir. Genel olarak yapılan yorumların haricinde kültürün oluşmasında önemli unsurlarından olan dil, din, edebiyat ve sanat alanlarındaki görüşleri de belirtilmiştir. Son bölümde ise konunun ana başlığını teşkil eden "Erol Güngör'e göre tarih anlayışı" işlenmiştir. Erol Güngör'ün tarih alanına nasıl baktığı ve milli tarih anlayışı belirtilmiştir.

⁵³ Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm de yakın dönem Türk tarihçiliği ele alınmıştır. İkinci bölüm de ise Mustafa Akdağ'ın tarihçiliği ele alınmıştır. Yöntem olarak tarihsel araştırma ve yazma biçimlerin de farklı anlamsal ve biçimsel özellikler ile Akdağ'ın konumu da ayrı bölümlerde ele alınmıştır. Bu çalışmada 1930'da İstanbul'da yayınlanan Türk Tarihinin Ana Hatları, 1935'de İstanbul'da yayınlanan Tarih ve Terbiye, 1935'de yayınlanan Şer'i Mahkeme Sicilleri, 1958'de Ankara'da yayınlanan Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, 1988'de Ankara'da yayınlanan Tarih metodolojisi üzerine bilim ve sanat dergisi, 1988'de Ankara'da yayınlanan Tarih Yazımı Üzerinde Düşünmek, 1988'de Ankara'da yayınlanan Türkiye'de Çağdaş Tarihçilik gibi eserlerden yararlanılmıştır.

Selma Polat, Mustafa Asım Köksal'ın hayatı, eserleri ve tarihçiliği, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2001, 97 s.⁵⁴

Mustafa Oral, İmparatorluktan ulusal devlete Türkiye'de Tarih Anlayışı (1908-1937) / *Basılmamış Doktora tezi*, 2002, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.⁵⁵

Serdal Balcı, Ahmed Rasim'in Tarih Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, 2003⁵⁶

Selver Gök, 1923 - 1930 Dönemi Ortaöğretim Tarih Ders Kitapları Ve Tarihçilik Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı / Tarih Eğitimi Bilim Dalı, İstanbul, 2005⁵⁷

⁵⁴ Bu tezin, veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmamaktadır. Özetçi yüklenmemiştir.

⁵⁵ Tarih anlayışı, bir ülkenin kültür ve düşünce hayatının önemli konularından birisidir. Türkiye'de tarih anlayışı, 20. yüzyılın başlarından itibaren modern bir gelişim sürecine girmiştir. Bu süreçte, resmi kurum ve kurullar ile düşünce adamlarının önemli işlevleri olmuştur. Ülkemizde modern tarih anlayışının ve tarih yazımının oluşumunda II. Meşrutiyet döneminde dikkate değer gelişmeler olmakla birlikte, modern tarihçiliğin gelişimi ve yerleşmesi açısından temel atılımlar Atatürk Türkiye'sinde gerçekleşmiştir. Ülkemizde tarih anlayışında değişimler, dönüşümler ve yönelimler ümmetten millete geçiş süreciyle etkileşim içinde incelenmiştir. Tezimizde, Batılı Türkologların eserlerinin Türk tarihçileri üzerindeki etkilerinin yanı sıra Avrupa'da ve Türkiye'de tarihsel düşüncenin gelişim evreleri de incelenerek temel özellikleri açıklanmıştır. Türkiye'de tarih anlayışı, Batıdaki gibi felsefi nitelikli tarih ekolleri çerçevesinde bir gelişim göstermemiştir. Bu nedenle, Türkiye'de tarih anlayışı, çoğunlukla resmi kurum ve kurulların bünyesinde ve düşünce adamlarının çalışmaları çerçevesinde incelenebilir. Ülkemizde tarihçiliğin genel eğilimlerini de bu yaklaşımın yanı sıra modernleşme hareketleriyle ilişkili şekilde belirlemek mümkündür. Bu çalışmada, yukarıda açıklanan yaklaşım çerçevesinde, II. Meşrutiyet, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet dönemlerinde tarih yazımıyla ilgilenen Tarih-i Osmanî Encümeni ve Türk Tarih Kurumu gibi kurum ve kurulların tarih anlayışı ile Ahmet Refik Altınay, Mehmet Fuat Köprülü gibi tarihçilerin tarih görüşleri genel tarih anlayışı çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra, tarih yazımı ve tarih anlayışı ile ilişkili olarak, arşiv belgelerinin tasnifi, tanzimi ve yayını gibi konular da incelenmiştir. Bu tezimizde, Türkiye'de tarih anlayışının ders kitaplarına yansımaları ve tarih öğretimi üzerindeki etkileri de irdelenmiştir.

⁵⁶ Bu çalışmada, Ahmed Rasim'in tarih anlayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yazarın kendi yazdığı eserler temel kaynak olarak ele alınmıştır. Onun tarihî olaylara bakış açısı, olayları anlatış tarzı, tarih ile ilgili görüşleri belirtilmiştir. Ayrıca yazarın eğitimci yönü de ortaya koyulmuştur. Ahmed Rasim, edebî yönü ile tanınan bir yazar olmasına rağmen tarihçilik özelliği de taşımaktadır. Kendisi, öğretici bir tarih anlayışını benimsemiştir. Tarihin daha çok kültürel boyutları ile ilgilenmiştir. Olayları hikâye tarzında ele almıştır. Ahmed Rasim, kendisinden sonra gelecek kuşakları etkileyecek bir tarih görüşü ortaya koyabilmiş bir yazar değildir.

⁵⁷ Bu çalışmada, 1923-1930 yılları arasında liselerde okutulan "tarih ders kitapları" ve dönemin "tarihçilik anlayışı" konu edinilmiştir. Bu çalışma kapsamında; 1923-1930 yılları arasında Tarih ders kitaplarının yazılmasını etkileyen sosyal ve siyasal gelişmeler, Cumhuriyetin ilanı ile son bulan Osmanlı Devleti'nde kalan tarih anlayışının yerine oluşturulan yeni yönetim anlayışı işlenmiştir. İkinci aşamada da tarih ders kitaplarının bu yeni anlayış ve değişikliklere nasıl uygun hale getirildiği saptamaya yönelik tarih müfredat programları ele alınacak ve içerik incelenmiştir. Bu çalışmada 1987'de İstanbul'da yayınlanan Tarih-i Osmanî Encümeni'nin Osmanlı Tarihi Yazma Serüveni, 1980'de Ankara'da yayınlanan Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920), 1988'de İstanbul'da yayınlanan Avrupa Eğitim Tarihi, 2001'de Ankara'da yayınlanan Osmanlı'dan Günümüze Tarih Ders Kitapları, 1945'de Ankara'da yayınlanan Tarih Öğretimi gibi eserlerden yararlanılmıştır.

Fuat Hacısaliğoğlu, Türk tarihçiliğinde Anadoluculuk düşüncesi, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2005, 185 s.⁵⁸

Habip Demir, Celal Nuri (İleri) Ve İslam Tarihçiliği, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, 2006⁵⁹

Neşe Çetin, Bir Tarihçi Ve Aydın Olarak Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu Hayatı Ve Eserleri, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü / Türk Tarihi Anabilim Dalı / Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, 2006⁶⁰

İlhami Ayrancı, Bir Tarihçi Olarak M. Şemseddin Günaltay (Hayatı, Eserleri Ve İslam Tarihi İle İlgili Eserlerinin Tahlili), *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı, 2007⁶¹

⁵⁸ Osmanlı Devletinin yıkılışına çare olmak üzere ileri sürülen görüşlerin geçerliliklerini kaybettikleri bir dönemde yeni bir kimlik ve yeni bir siyaset amacıyla ortaya çıkan Anadoluculuk, sınırlı bir toprak milliyetçiliği üzerine inşa edilmiştir. I. Dünya Savaşı döneminde ortaya çıkan Anadoluculuk, Türk Ocaklarındaki Turancılık ve Türkiyecilik tartışmaları sırasında ortaya çıkmıştır. Ocağın faaliyet alanı konusundaki bu tartışma, bir zorunluluk sonucunda doğmuştur. Yüzyılların getirdiği çöküntü artık öze, Anadolu'ya dönmeyi gerekli kılıyordu. Esasen bu daralma, realist bir yaklaşımın ürünüydü. Anadolucu düşünürler arasındaki görüş ayrılıkları Anadolucu yaklaşımları meydana getirmiştir. Bu düşünüş farklılıkları; Milliyetçi, İslamcı ve Hümanist olarak değerlendirebileceğimiz üç yaklaşımı meydana çıkarmıştır. Birbirinden farklı objeleri kendilerine referans alan bu Anadolucu yaklaşımlar, toprağa dayalı Fransız milliyet anlayışına dayanmaktadır. Milliyetçi ve İslamcı Anadolucular, Türklerin Anadolu'yu fethetmeye başladığı 1071 yılını milli tarihin başlangıcı olarak kabul ederken Hümanist Anadolucular, sentezci bir yaklaşım sergileyerek Anadolu'da var olmuş bütün milletleri tek başlık altında ele almaktadır. Anadoluculuğun tarih anlayışı, içinde bulunulan dönemin siyasi ve sosyal şartlarına göre şekil almıştır. Anadoluculuk, Türk tarihçiliğine farklı bir açılım getirerek, coğrafyaya göre bir tarih anlayışı benimsemiştir.

⁵⁹ Hazırlanan bu çalışmada yazar, ilk olarak Celal Nuri'nin yaşadığı dönemin genel bir panoramasını çizdikten sonra, yaşadığı kimlik değişimi sürecini ele almayı amaçlamıştır. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yaşadığı asra bakış, öğrenim hayatı ve ilk etkiler, dönemine göre fikri konumu gibi meseleleri inceleyerek, onun aslında bu dönemin bütün aydınlarında da görülen kimlik arayışı çabası üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, Celal Nuri'nin "Hâtemü'l-Enbiya" adlı eserini, Kaynakları, Metodolojisi ve Muhteva özellikleri bakımından inceledikten sonra, devrinde esere karşı yazılmış eleştirileri ve bu eserin İslam Tarihi alanında günümüze hangi yönlerden ışık tutmuş olabileceği konuları incelenmiştir. Bu çalışmada yazar 1951'de İstanbul'da yayınlanan 19.yüzyılda Fransa'da Klasik Filozoflar, 1974'te yayınlanan Huzuru Aklü Fen'de Maddiyyun Meslek-i Dalaleti, 1998'de yayınlanan Buhranlarımız ve Son Eserleri ve 1986'da yayınlanan Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi gibi eserlerden yararlanmıştır.

⁶⁰ Bu çalışmada yazar Prof. Kafesoğlu'nun yetişmesi, fikri altyapısının oluşmasını hazırlayan şartlar, ilmî ve fikri içerikli eserleri, eserlerinden hangileri batı dillerine çevrildi, kimlerle ilmî konularda anlaşmazlıklar yaşadığı gibi meseleler açıklanmaya çalışmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun hayatı, ikinci bölümde tarihçiliği, üçüncü bölümde ise fikir hayatı incelenmiştir. Çalışmada 1984'te yayınlanan Kafesoğlu İçin, 1985'te yayınlanan Kafesoğlu'ndaki İlmî Titizliğe Dair Birkaç Hatıra ve Müşahede, 1983'te yayınlanan Bir Talebenin Gözüyle Kafesoğlu gibi eserlerden yararlanılmıştır.

⁶¹ Bu çalışmanın konusu, "Mehmet Şemseddin Günaltay'ın hayatı, eserleri ve İslam Tarihi ile ilgili çalışmalarının eleştirisi"dir. Amacı ise, tarihe ve özellikle de İslam tarihine dair onlarca eser ve makale kaleme almış olan Şemseddin Günaltay'ın 'tarihçi' kimliğinin ön plana çıkarılarak incelenmesidir. Çalışma dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde M. Şemseddin Günaltay'ın hayatı anlatılmış, yetiştiği çevre hakkında bilgi verilerek içinden çıktığı dünya, yetiştiği kültürel ve siyasi yapı tanıtmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde Günaltay'ın fikir dünyası ele alınmıştır. Üçüncü bölüm Günaltay'ın eserlerine ayrılmıştır. Dördüncü bölümde ise Günaltay'ın tarihçi kişiliği ele alınmıştır. Çalışmada 1947'de Ankara'da yayınlanan Yakın Şark III (Suriye ve Filistin), 1937'de yayınlanan Türklerin Anayurdu ve Irkı Meselesi, 1937'de yayınlanan Türk Tarihinin İlk Devirleri Uzak Şark, Kadim Çin ve Hind gibi eserler kaynak olarak kullanılmıştır.

Ahmet Özcan, Türkiye'de Popüler Tarihçilik (1908-1960), *Basılmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı, 2008⁶²

Hatice Kaplan, Ömer Lütfi Barkan'ın Tarih Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, 2008⁶³

Mustafa Uçan, Mehmet Altay Köymen'in İلمي Hayatı Ve Tarihçiliği, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Bölümü / Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı / Tarih Eğitimi Bilim Dalı, 2009⁶⁴

Çağdaş Görücü, Zeki Velidi Togan: Milliyetçilik Ve Tarih Yazımı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, 2009⁶⁵

⁶² Türkiye'de tarih yazıcılığı üzerine yapılacak çalışmalar uzun bir zaman itibar görmemiştir. Bundan dolayı mevcut literatür daha çok tercümelemlerden ibarettir. Bu tercümelemler batı merkezli pratiklerden yola çıkarak hazırlanmış ürünlerden oluşmaktadır. Türkiye'deki tarih çalışmalarını içeren araştırmalar ve bunlardan yola çıkarak yapılan çalışmalar, ağırlıklı olarak genel yazılar içerisinde bütünü görmeyen ürünler olmuştur. Türkiye şartlarıyla ilgili olarak düşünüldüğünde bu bütün içerisinde yer alması gereken popüler bir tarihçilik alanı bulunmaktadır. Popüler tarihçilik olarak adlandırdığımız bu alan akademik tarihçilikle mukayese edildiğinde güçlü ve akademik tarihçiliği etkisi altına alabilen yapısıyla geçmişte olduğu gibi günümüzde de etkili olmaktadır.

⁶³ Bu çalışmada, Ömer Lütfi Barkan'ın tarih anlayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yazarın kendi yazdığı eserler temel kaynak olarak ele alınmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, Ömer Lütfi Barkan'ın kısa hayat hikâyesine değinilmiştir. Özellikle aldığı eğitim ve akademik yaşamı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde tarih anlayışı konusu yer almaktadır. Onu besleyen damarlardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde eserleri sınıflandırılarak, altı başlık altında makalelerinin içeriği hakkında bilgi verilmiştir.

⁶⁴ Çalışmada Mehmet Altay Köymen'in farklı yönleri belli bir plan dâhilinde ele alınarak onun tanınması ve anlaşılabilmesi amaçlanmıştır. Köymen'in tarih anlayışı ortaya konulduktan sonra onun Türk Tarihine bakışı çerçevesinde çalışmaları değerlendirilmiştir. Çalışma üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Mehmet Altay Köymen'in hayatı, çocukluğu, evlilik hayatı, öğrenim hayatı gibi konular ele alınmıştır. İkinci bölümde eserleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Mehmet Altay Köymen'in tarihçiliği ele alınmıştır. Çalışmada 1966'da Ankara'da yayınlanan Prof. Dr. Mehmed Fuad Köprülü'nün Tarihe Dair İlk Yazıları, 1954'te Ankara'da yayınlanan Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi İkinci İmparatorluk Tarihi, 1995'te Ankara'da yayınlanan Hocam Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen ve 2003'te Ankara'da yayınlanan Mehmet Altay Köymen'in Derslerinde Türk Tarihi ve Tarihçiliği gibi eserler kaynak olarak kullanılmıştır.

⁶⁵ Bu çalışmanın konusunu Ahmet Zeki Velidi Togan oluşturmaktadır. Çoğunlukla Irkçılık-Turancılık Davası'nın sanıklarından biri olarak tanınan Togan'ın gerek tarihçiliği gerekse de politik faaliyetleri nedeniyle tartışmalı bir karakter olduğunu belirtmek gerekir. Togan, Rusya'daki iç savaş sırasında Başkurt milliyetçilerinin önderliğini yapmış, Türkistan'ın bağımsızlığı için daha sonraki dönemlerde de girişimlerde bulunmuştur. Bunlardan biri 1920'li yıllarda Polonya'nın önderliğinde kurulan ve Bolşevik karşıtı bir nitelik taşıyan Promethe Hareketi ile kurduğu yakınlıktır. Diğerleri ve daha önemlisi ise İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerle yaptığı işbirliğidir. Her ikisi de başarısızlıkla sonuçlanan bu girişimler, Togan'ın Türkiye'de siyasi iktidarla olan ilişkilerini de başından itibaren sorunlu kılmıştır. Başta Başkurtlar olmak üzere Rusya'daki Türk kökenli toplulukların bağımsızlığı hedefi, Togan'ın siyasi tahayyüllerinin merkezinde yer almasının yanı sıra tarihçiliğini de belirlemiştir. Togan bir yandan Uluğ Türkistan olarak adlandırdığı siyasi projesini hayata geçirmeye çalışırken diğer yandan tarih ve kültür alanlarında Pantürkist bir söylemin savunucusu olmuştur. Ancak siyasi faaliyetlerinin yanında kültürel Pantürkizmi de Togan'ın Türkiye'de rejimle sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Türk milliyetçiliğinin kapsayıcı, ortalama bir tanımını yapmak ve genel özelliklerini saymak mümkündür. Ancak daha derin bir tahlil hedefleniyorsa farklı renklerini göz ardı ederek dışarıdan onu homojen bir bütünlük gibi incelemek yararlı bir yol olmayacaktır. Yapılması gereken her şeyden önce Türk milliyetçiliğini besleyen kimi oldukça sığ kimi ise çok daha zengin kaynakları tek tek belirleyip, bunların ne oranda etkili olduklarını bulmaktır. Ancak bundan sonra kapsamlı bir analiz yapılabilir. Bu anlamda Togan kesinlikle ele alınması gereken düşünürlerden biridir. Dolayısıyla Togan'ın siyasi düşüncelerinin ortaya konulması aslında Türk

Alifer Çiftci, Türkiye’de Eski Çağ Tarihçiliği, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Bölümü / Tarih Anabilim Dalı / Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, 2010⁶⁶

İrşad Sami Yuca, Enver Behnan Şapolyo: Tarihçiliği, gazeteciliği ve edebi kişiliği, Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Bölümü / Tarih Anabilim Dalı, Doktora, 2014, 393 s.⁶⁷

Can Tankut Esmen, 1928-1950 Yılları Arası Türkiye’de Avrupa Hun Tarih Yazımı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Trakya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı, 2015⁶⁸

---

milliyetçiliğinin de çözümlenmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca bir tarihçi olarak Togan, Türkiye’de ulus inşası sürecine tanıklık etmiştir. Bu anlamda Togan’ın tarihçi kimliğinin incelenmesi de Türkiye’deki ulusal tarih yazımına ilişkin önemli veriler sunmaktadır.

⁶⁶ Tezde işlenen konu eski çağ tarihçiliğidir. Tez Beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm de Osmanlı dönemi arkeoloji çalışmaları ve eski eser kaçakçılığı ele alınmıştır. İkinci bölümde Türkçülük hareketi ve bunun Türkiye’deki tarih yazımı üzerindeki etkisi, Üçüncü bölümde Cumhuriyet dönemi eski çağ tarihi çalışmaları, Dördüncü bölümde Eski çağ tarihi çalışma yöntemleri Beşinci ve son bölüm de bazı üniversitelerimizdeki eski çağ tarihi lisans dersleri ve bunların mukayesesi konuları ele alınmıştır. Tez hazırlanırken 1998’de yayınlanan Anadolu Kültür Tarihi, 1936’da Ankara’da yayınlanan Türkiye’de 1935 Yılındaki Arkeoloji İşleri, 2007’de Konya’da yayınlanan Eskiçağ Tarihi (Ders Notları), 1994’te İstanbul’da yayınlanan Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları, 1948’de İstanbul’da yayınlanan Türkiye’nin Arkeoloji, Epigrafi ve Tarihi Coğrafyası İçin Bibliyografya isimli eserlerden yararlanılmıştır.

⁶⁷ 20. Yüzyılın Türkiye için önemli tarihçilerinden olan Enver Behnan Şapolyo, aynı zamanda gazeteci ve edebiyatçı kişilikleriyle de tanınmaktadır. Tarih ve edebiyat disiplinlerinde geniş bir yelpazede üretken bir kaleme sahip olup birçok eser vücuda getirmiştir. Eserleri akademik tarihçilikten ziyade popüler tarihçiliğin özelliklerini taşımasından dolayı geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmektedir. Milli Mücadele’den başlayarak Cumhuriyet döneminin ilk gazetecilerinden olan Şapolyo, aynı zamanda I. TBMM’de Hâkimiyet-i Milliye, Öğüt ve Yeni Gün gazeteleri için meclis muhabiri olarak bulunmuş, bu süreçte Ankara’da kurulmakta olan yeni devletin de en yakın tanıklarından biri olmuştur. Kemalist kimliği ve Cumhuriyet döneminin genel kabul gören anlayışı çerçevesinde Türkçülüğünden ödün vermeden özellikle 1950 sonrası dönemde Anadolu ve maneviyatçı söylemini de kullanan Şapolyo, yakın dönemin tarihi şahsiyetlerindedir. Cumhuriyet döneminde muasır medeniyetler seviyesine erişmek için yürütülen siyasette Türk insanının kendi milli kimliğini ve kültürünü tanıması noktasında eserleriyle önemli gayretler sarf etmiştir. Tarihçiliği ve ilmi vasfı Ziya Gökalp, Abdurrahman Şeref, Fuad Köprülü, Ahmet Refik Altınay gibi Türk düşünce hayatının önemli isimlerinden aldığı dersler ve Cumhuriyet döneminde kabul gören Türk Tarih Tezi’nin etkisiyle şekillenmiştir. Şapolyo’nun tarihi bir ahlak, kültür ve kimlik araştırması şeklinde benimsemiş olması onu, Cumhuriyet dönemi tarihçiliğinde özgün kılmaktadır. Türkiye’deki değişim ve dönüşümün yakın tanıklarından birisi olması hasebiyle Şapolyo’nun yazıları ve fikirleri, Cumhuriyet Türkiye’sini yakından tanımak için önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

⁶⁸ 1930’lar Türkiye’de büyük bir değişimin yaşandığı yıllar olarak tarihe geçmiştir. Bahsedilen değişim hareketi, sosyal hayatın her alanında olduğu gibi tarihte de gerçekleşti. Yeni kurulmuş olan genç Türkiye Cumhuriyeti ve devletin ideologları tarihe çok büyük önem attılar. Bunu yaparken de başlıca amaçları, gerçekleştirdikleri inkılapları doğrulayacak, o inkılaplara temel oluşturacak, tarihi dayanaklar sunan bir tarih yazımı geliştirmek oldu. İnkılap hareketini geliştiren kadronun inkılaplara tarihin içinden payandalar bulmak kadar, Türk milli kimliği etrafında birleşmesini öngördüğü için, ortaya daha milliyetçi ve Türk adı etrafında şekillenen bir tarih kurgusu da çıktı. Türk tarihinin Osmanlı ve İslami dönemleri öncesini ön plana çıkartmak, ortaya atılan tarih tezlerinin başlıca hedefi oldu. Bu yöntem izlenirken Avrupa Hunları hakkında neler yazıldığı, Avrupa Hun tarihinin Türk Tarih Tezi içerisinde nereye oturtulabileceği ve değeri, tarihin bir araç olarak imgeleri beslemesi ve bu imgelerin günlük hayatta üstlenebilecekleri rollerin 30’lu yıllar için ne oldukları soruları, tezin başlıca problemini oluşturmaktadır.

Diğer ülkelerdeki tarihçilik hakkındaki çalışmalar

Diğer ülkelerdeki tarihçilik hakkındaki çalışmalar arasında Azerbaycan, Çin, Fransa ve İngiltere tarihçiliğini konu alan tezler bulunmaktadır. Ayrıca Edward Hallet Carr, Friedrich Nietzsche, Fernand Braudel gibi önemli isimlerin tarih anlayışlarını ele alan tezler çalışılmıştır. İlerlemeci Tarih Anlayışı Ve Bu Anlayışta Fukuyama'nın Yeri, başlıklı tez ise Fukuyama'nın tarihçiliğini ele almaktadır.

Bedia Demiriş, Tacitus'un Annales'te beliren tarihçiliği ve humanizmi / İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora, 1990, 177 s.⁶⁹

Erdal Yıldız, Annales Tarih Okulunun Bütünsel Tarih Anlayışı Ve Fernand Braudel, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Sistemantik Felsefe Ve Mantık Anabilim Dalı, 1994⁷⁰

Georgios Angeletopoulos, Modern Greek history in Turkish historiography (1821-1922) / Türk tarihçiliğinde çağdaş Yunan tarihi (1821-1922): Boğaziçi Üniversitesi / Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans, İngilizce, 1997, 86 s.⁷¹

⁶⁹ Çalışmamızın konusunu Antikçağ tarihçilerinden Tacitus oluşturmaktadır. Düşüncemiz şudur ki hangi alanda olursa olsun yaratılan bir eser, eseri yaratanın o alandaki bilgi birikiminin, yeteneklerinin ve eğilimlerinin, eserin yaratıldığı sosyal çevrenin ve yaratıcısının toplum içindeki statüsünün ürünüdür. Bu düşünceden yola çıkarak Tacitus'un Annales eserindeki tarihçiliği ve hümanizminin irdeleneceği ve üç bölümden oluşan bu çalışmamızda, tarih ve tarihin işlevi üzerine Antikçağ'da geliştirilen düşünceleri özetlediğimiz Giriş'ten sonra, Birinci Bölüm'de Eski Yunan ve Roma 'da tarih yazımının Tacitus' a gelinceye dek geçirdiği evreleri gördük. Ayrıca, Tacitus'un yaşamını, döneminin tarihi olayları ile birlikte anlattık ve Annales dışındaki öteki eserlerini tanıttık. İkinci Bölüm'de çalışmamıza temel olarak aldığımız Annales'i yazılış tarihi, el yazmaları, kitaplara ayrılışı, eksik ve günümüze ulaşan bölümleri, bu eseri yazarken Tacitus'un kullandığı kaynaklar, eserin üslup ve dil özellikleri bakımından inceledik. Tacitus'u humanist bir tarih yazarı olarak incelediğimiz üçüncü ve son bölümde ise, ilk olarak bir tarihçi de bulunması, gereken tarafsızlık özelliği ve tarihin işlevi konusunda Tacitus'un düşüncelerini, öncelikle Annales'in ışığı altında, zaman zaman da öteki tarih eseri Historiae'a başvurarak ele aldık. Ve sonunda gördük ki Tacitus tarih yazımında tarihçinin tarafsız olmasına önem vermektedir. Tarihin gelecek kuşaklara iyi ve kötü davranış örnekleri sunarak eğitici bir rol oynamak açısından değeri olduğuna inanmaktadır ve olayların yalnızca gelişmelerini ve sonuçlarını kaydetmeye değil, nedenlerini de araştırarak aktarmaya önem vermektedir. Bunun için de önemsiz gibi görünen olayları bile kaydetmeyi değerli bulmaktadır.

⁷⁰ Hem genel olarak dünyaya hem de özel olarak Türkiye'ye örnek olması bakımından Annales Tarih Okulu önemli bir yer işgal etmektedir. Sağlam, bütünsel, disiplinler arası çalışmayı öne alan, bütün toplum ve doğa bilimlerinden yararlanan, tarihi insan ürünü herhangi bir şeyle açıklayabilen; Dil, Coğrafya, Süre gibi yapıları temele alan bir Tarih Okulu ve Anlayışını ortaya koymak betimlemek; 20. yüzyılın sonlarında bize, bizim kültürel ortamımıza, genel olarak bilimlere özel olarak da tarih bilimi ve teorisine önemli katkılarda bulunacaktır.

⁷¹ Bu tezin konusu Türk tarihçiliğinin çağdaş Yunan tarihine (1821-1922) yaklaşımını incelemektedir. Dönem, Yunan İhtilali, Girit Sorunu, 1897'deki Osmanlı- Yunan Savaşı, Balkan Savaşları ve son olarak ta 1919-1922 Anadolu'daki Türk-Yunan Savaşı gibi iki özerk ülke arasındaki çeşitli çatışmaları içermektedir. Bu dönemlere Türk tarihçiliğinin en yeni yaklaşımını kavrayabilmek amacıyla 1970'lerden sonra farklı ideolojik ve siyasi görüşlere sahip olan yazarların kaleme almış oldukları kitap ve makaleler incelenmiştir. Güdülen amaç, "Yunan" imajının tarif ve tasvirinde kullanılan söz ve terimleri tespit etmektir. Varılan sonuç şöyle özetlenebilir: Bazı istisnalar hariç, Türk tarihçiliğinin çağdaş Yunan tarihine yaklaşımı, belli önyargı ve stereotiplerin tesiri altında olmuştur. Bu önyargı ve stereotiplere, milliyetçi/ulusalcı bir tarih oluşturma sürecinin dar çerçevesi içerisinde sık rastlanmaktadır. Bundan dolayıdır ki, Türklere daima olumlu nitelikler atfedilirken Yunanlılardan tam tersi şekilde bahsedilmektedir.

Emre Erten, Pausanias eseri ve tarihçiliği, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Anabilim Dalı / Yunan Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 1999, 191 s.⁷²

Müşfik Askerov, Z. M. Bünyadov'un Hayatı ve tarihçiliği, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2001, 114 s.⁷³

Çiğdem Coşkun, Social history today through the analysis of Hobsbawm's historical writing / Hobsbawm'ın tarihçiliğinin analizi ışığında sosyal tarihçiliğin bugünü, Boğaziçi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, İngilizce, 2002, 138 s.⁷⁴

Mehmet Mürselov, XX. yüzyılda Azerbaycan'da Selçuklu-Moğol Dönemi tarihçiliği ve tarihçileri, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı / Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2003, 117 s.⁷⁵

İlknur Güzel, "Alasse, Whatte Truste İs İn This Worlde": Lancastrian And Yorkist History Writting İn An English Chronicle, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Bölümü, İngilizce, 2004⁷⁶

Esin Aydın Cihan, Friedrich Nietzsche'nin Tarih Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe Anabilim Dalı, 2006⁷⁷

⁷² Bu tezin, veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmamaktadır. Özeti yüklenmemiştir.

⁷³ Bu tezin, veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmamaktadır. Özeti yüklenmemiştir.

⁷⁴ Bu tez, değişen sorular ve problemler -tarihçinin yazarken aldığı konum, bir tarihsel gerçeklikten söz edilip edilemeyeceği gibi- ile bağlantılı biçimde, onları bir tek tarihçinin nasıl ele aldığından ve çözümlemeye çalıştığından yola çıkarak yirminci yüzyılın son çeyreğinde tarih yazımındaki ana tartışmalara eğilmeyi amaçlıyor. Bu anlamda tezin kesişen geçen iki boyutu olduğundan söz edilebilir: Tez bir taraftan sosyal tarihçiliğin tarih yazımı içindeki yeri ve evrimini ve özellikle 1980'lerden sonra sadece sosyal tarihçiliği değil, bir meşru zihinsel girişim olarak tarihi de tehdit eder konumda olan tarihsel eğilimler -postmodernist-karşısındaki durumunu sorguluyor. Diğer taraftan E. J. Hobsbawm'ın bir sosyal tarihçi olarak nasıl tarih yazdığı (temel ilgi alanlarını ve tarih yazımı tarzını örneklendiren çalışmalarıyla) ve tarihi nasıl algıladığı (tarih yazımı ve farklı tarih yazımı eğilimleri Üzerine düşünceleriyle) ele alıyor. Sonuç olarak Hobsbawm'ın eserlerinin analizi ile bağlantılı olarak sosyal tarihçiliğin ve genelde tarihin konumunu, ona yönelen tehditlerin geçerliliği konusundaki tartışmalar çerçevesinde tartışıyor.

⁷⁵ Bu tezin, veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmamaktadır. Özeti yüklenmemiştir.

⁷⁶ Yakın bir dönemde Galler Ulusal Kütüphanesi'nde (MS 21608), John S. Davies'in 1856 yılında yayımladığı Davies Kroniği veya Davies'in Kroniği başlıklı metinle özdeş bir el yazması bulundu. Davies, Oxford Bodleian Kütüphanesi MS Lyell 34'te bulduğu, II. Richard ve IV. Henry dönemlerinde hasara uğramış olan metni kullanmıştır. Yakın zamanda bulunan metni temel alan Bir İngiliz Kroniği 1377-1461, II. Richard, IV. Henry, V. Henry ve VI. Henry dönemlerini kapsamaktadır. Kronik, bölgesel tarih yazımına ve geç Ortaçağ dönemi Brut geleneğine ait önemli bir kaynak olarak iki farklı bölümden oluşmaktadır: Kronik'in 1377-1422/37 yıllarını kapsayan birinci bölümü Lancaster'lı bir derleyici tarafından yazılmış iken, The Continuation 1440-1461 kısmı York'lu bir yazar tarafından kaleme alınmıştır. Bu iki yazar şüphesiz, geç Ortaçağ dönemi politikası hakkında birbirleriyle çelişen bakış açılarına sahiptiler ve Kronik bu yolla okuyucusuna, Lancaster ve York tarih yazımlarını keşfetme olanağı sunmaktadır. Bu tez, Kronik'te bahsi geçen dönemin politikasına getirilen iki farklı bakış açısını tartışmaktadır. Bu çalışmada, Ortaçağ dönemi tarih yazımının ve özellikle Lancaster ve York tarih yazımlarının analizi yapıldı. Bu tezde, Kronik'in genel yapısı üzerine çalışıldı. Her bir alt bölümde, politikaya dair geliştirilen Lancaster'lı ve York'lu perspektifler ve bu bakış açılarının tarih yazımlarına nasıl yansıdığı araştırıldı. Buna bağlı olarak, bu tez, hem geç Ortaçağ dönemine ait tarih yazımı hem de politika hakkında bir anlayış sunan Kronik'i değerlendirmektedir.

Elnur Agayev, Sovyet İdeolojisi Çerçevesinde Türk Cumhuriyetlerinin Tarih Yazımı Ve Tarih Eğitimi: Azerbaycan Örneği, *Basılmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi / Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü / Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, 2006⁷⁸

Fatma Sağlam, Edward Hallet Carr'ın Tarih Anlayışı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe Bölümü / Felsefe Anabilim Dalı / Felsefe Tarihi Bilim Dalı, 2009⁷⁹

Huriye Yeliz Öztürk, İlerlemeci Tarih Anlayışı Ve Bu Anlayışta Fukuyama'nın Yeri, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe Bölümü / Felsefe Anabilim Dalı / Felsefe Tarihi Bilim Dalı, 2010⁸⁰

⁷⁷ Nietzsche, çok yönlü bir filozoftur. O, bilim, sanat, edebiyat, etik ve estetik konularına sorgulayıcı bir şekilde yaklaşır. Çalışmamızın konusu olan tarih konusuna da sorgulayıcı bir şekilde yaklaşmıştır. Ona göre, yaşamdan kopmuş bir tarih değersizdir. Tarihin, yaşama güç katması gerekir. Bu nedenle, tarihe aşırı şekilde bağlanmak bir hatadır. Tarihi her türlü olumsuz kullanımlardan kurtarmalı ve seçkin insanın tarihi haline getirmelidir.

⁷⁸ Bu tez çalışmasında, Sovyetler Birliği'nde hâkim ideoloji olan Sovyetler Birliği Komünist Partisi ideolojisinin tarih yazımı ve tarih eğitime etkisi, yönlendirmeleri, bu yönlendirmelerin genel Sovyet sistemi içinde ve Türk Cumhuriyetlerindeki uygulamaları; S.S.C.B. içindeki Türk kökenli devletlerden biri olan Azerbaycan Cumhuriyeti örnek alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Sovyet İdeolojisi, 1922 yılında Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla iktidara oturan bir ideolojidir. Bu doğrultuda kullandığı öğelerden biri de tarih bilimi ve tarih eğitimi olmuştur. Sovyet ideolojisinin doğruları, tarih biliminin ve tarih eğitiminin doğruları olarak kabul edilmiştir. Tarih biliminin görevi bu doğrulara dayanaklar bulmak ve tarih eğitiminin görevi de bu doğruları öğretmek olmuştur. Sovyet ideolojisi, Sovyetler Birliği'nde yaşayan, fakat merkez tarafından güvenilir millet olarak kabul edilen Türklerin, tarih yazımı ve tarih eğitimi de Sovyet tarih yazımı ve tarih eğitiminin bir parçası olarak görmüştür. Merkeze sıkı sıkıya bağlı kenar devletler olarak yapılanmış olmalarından dolayı Türk Cumhuriyetlerindeki tarih yazımını ve tarih eğitimi şekillendiren yerel kurumlar, bu işlevi merkez-taşra hiyerarşisi doğrultusunda yürütmüştür. Sistemin güç odağı olan Komünist Partinin ilk aşamada yerel şubelerine, sonraki aşamada da Moskova'daki Parti merkezine, Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsüne tüm kurumlarıyla bağlı olan Türk Cumhuriyetlerinin tarih yazımı ve tarih eğitimi, tarihçi ve tarih eğitimcisi, bilimin ve eğitimin değil, sistemin yarattığı Sovyet İnsanı olarak onun koruyuculuğunu yapmıştır. Çalışmada incelenen Azerbaycan tarih yazımı ve tarih eğitimi örneği de bu anlamda bir istisna oluşturmamıştır.

⁷⁹ Birey toplumu oluşturan bir parçadır ama toplumun kendisi değildir. Bu nedenle Carr, bireysel eylemlerin tarihsel eylemler olamayacağını ancak halkı ilgilendiren genel olayların tarihsel olaylar olacağını ifade eder. Tarihi biricik tekil olgularla ilgilenemez, aksine genel olaylarla ilgilenir. Tekil olaylar insanlık tarihine herhangi bir fayda sağlamaz, ancak genellemeler insanlık tarihine katkıda bulunur. Genellemelere ulaşıldıktan tarih hakkında öngörülere varmak olanaklı olur. Tarihi öngörülere sahip olabilmek için geçmiş ile gelecek arasında bağ kurar. Tarihi geçmişini öğrenerek şimdinin daha iyi anlaşılmasını amaçlar. Geçmiş bilmek demek insanın kendisini bilemesi demektir. Geçmiş ile gelecek arasında sürekli bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki zaman içerisinde kopabilir ya da tarihin yönü farklı bir alana yönelebilir. Hatta tarih içerisinde sıçramalar da olabilir. Tarihi tarihi bütünlüğü içerisinde anlayarak onu yorumlar. Tarihi yorumlama yaparken ön yargılarını kullanmadan kendi inanç ve değer yargılarını doğrultusunda tarihi olayları yorumlar. Tarih yorumlandığından dolayı öznel, nesnel değildir. Tarih yorumlanırken tarih hiçbir zaman tarih tek bir alana indirgenemez ve aynı zaman da tarih hiçbir zaman kişiselleştirilemez, yani bir kişinin eylemlerine dayandırılmaz.

⁸⁰ Aydınlanmayla birlikte tarih, doğrusal ilerleyen bir süreç olarak ele alınmış ve bu ilerleme fikri yaşamın tüm alanlarına optimist bir bakış açısıyla dağıtılmıştır. İnsan aklına duyulan güven ile tarihteki her anın, bir öncekine göre daha iyi olduğu ve bu ilerlemenin geri döndürülemezliği ifade edilmiştir. Hegel, Marx ve Fukuyama'da da - bazı farklarla olsa bile- ilerlemeci tarih anlayışının miras alınışını görmekteyiz. Hegel de, Marx da, Fukuyama da, fikirlerini "tarihte belli yasalar olduğu ve tarihi bu yasaların yönlendirdiği" temeli üzerine kurmuşlardır. Bu çalışmanın temel problemi, tarihin Aydınlanmacıların ortaya koyduğu gibi, doğrusal olarak ilerleyen bir süreç mi, yoksa zigzaglar çizen iniş ve çıkışlarla dolu bir süreç mi olduğunu irdelemektir. Bu çerçevede, tarihte tüm uluslar için geçerli olabilecek doğa bilimleri tarzında yasalar olup olmadığı, fiziki alan ile insani alanın birbirlerinden farkları, tarihi belirleyen asıl değerlerin genellikler mi bireysellikler mi olduğu tartışılmaktadır. Öncelikle ilerlemeci tarih anlayışının ortaya çıkış nedenlerini kavramak bakımından, nedenlerin öncülleri

Fuat Hacısalihoğlu, Azerbaycan'da Tarihçilik, *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Ankara, 2012⁸¹

Mesude Fidan, Çin'in İlk Kadın Tarihçisi Ban Zhao Ve Eseri Nü Jie'nin İncelenmesi, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Doğu Dilleri Ve Edebiyatları Anabilim Dalı / Sinoloji Bilim Dalı, 2013⁸²

Abdul Celil Uzbek, Muinuddin Muhammed Zemeçi İsfizari ve tarihçiliği, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2015, 155 s.⁸³

değerlendirilecektir. Daha sonra ilerlemeci tarih anlayışı içerisinde Francis Fukuyama'nın nerede durduğu, kendisi ile aynı çizgide olan düşünürlerle benzerlikler ve farklılıklarının neler olduğu üzerinde durulacaktır. Tarihe verilen anlamın, ilerleme dışında alternatiflerinin neler olduğunun ele alınmasının da bu çalışma için gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede yapılan araştırma sonucunda; ilerlemecilerin belirli somutluklardan hareketle, tarihe evrensellik çerçevesinde baktıkları, toplumlararası farklılıkları gözetmedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca tarihsel alana doğa alanı gibi yaklaşıarak bazı yasalar yükledikleri; oysa tarihsel alanın bir kültür bilimi alanı olarak doğa yasaları tarzında yasalar barındırmadığı, toplumlar arasındaki farklılıklar nedeniyle evrensel bir tarih fikrinin tutarlı olmadığı, tarihsel sürecin sonunun öngörülemeyeceği tespit edilmiştir.

⁸¹ Bu tez çalışması, tarihte Azerbaycan olarak adlandırılan topraklarda icra edilmekte olan tarihçiliğin tarihini ele almıştır. Çalışma, kuramsal bir tartışma ve kavramsal bir örnekleme üzerine inşa edilmiştir. Bu çalışmada benimsenen bilimsel yaklaşım; problem olarak görülen konuyla ilgili olarak gözlem, anket, görüşme, materyal edinme gibi veri toplama teknikleri kullanılarak elde edilecek veriler üzerinden ileri sürülen savların değerlendirilmesi şeklinde olmuştur. Çalışmanın Birinci bölümünde; Azerbaycan'da tarihçiliğin gelişim süreci, Azerbaycan'ın tarihe konu edilmeye başlanmasından 20. yüzyıla kadar geçen zaman zarfında aydınlatılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde Azerbaycan'da cemaat yapısından ulusalcı bir yapıya geçiş süreci değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde, Bolşevik işgaliyle kurulan Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde 70 yıl boyunca yapılagelen tarihçilik faaliyetleri üzerinden Sovyet yöneticilerinin takip ettiği tarih politikaları belirlenmeye çalışılmıştır. Dördüncü bölümde, SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarına kavuşan Türk Cumhuriyetlerinin tarih yazıcılığına değinilmiştir. Tezin hazırlanışında 1994'te İstanbul'da yayınlanan Azeri Edebiyatı Araştırmaları, 1993'te yayınlanan Azerbaycan Tarihi, 1994'te yayınlanan Azerbaycan Tarihi Haritalar, 1972'de yayınlanan Azerbaycan'da Lenin ve Sosyalist Devrimin Zaferi eserlerinden yararlanılmıştır.

⁸² Bu tez çalışmasında zengin kültürel yapısı ve köklü tarihi ile tanınan Çin'in böylesine ataerkil bir toplum yapısına sahipken tarihe damgasını vuran ilk kadın tarihçi Ban Zhao'ya nasıl böyle önemli bir görev verildiği ve onun nasıl eserler ortaya koyduğu incelenmiştir. Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Ban Zhao'nun hayatı ve aile yapısı incelenmiştir. İkinci bölümde Ban Zhao'nun yaşadığı dönem incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Ban Zhao'nun eserleri incelenmiştir. Çalışmada 1957'de yayınlanan A Short History of the Chinese People, 1960'ta yayınlanan A Short History of Chinese Philosophy ve 1984'te yayınlanan Departed But Not Forgotten gibi eserler kaynak olarak kullanılmıştır.

⁸³ Bu tezimizde İsfizari'nin tarihçiliği, hayatı, kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler vermeye çalıştık. Tezimiz iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün ana başlıkları; İsfizari'nin hayatı boyunca bulunduğu görevlerden, bıraktığı eserlerden, ilmi ve siyasi çevresini etkileyen hususlardan oluşmaktadır. İkinci bölümde ise; İsfizari'nin eserini yazarken takip ettiği metodu, rivayetleri, kaynakları, tarih anlayışı ve tarihçiliği üzerinde durduk. İsfizari, Baykara sarayında kâtiplik, münşilik işlerinden sorumlu olarak çalışmış ve Hoca Mecduddin Muhammed'in isteği üzerine ilk eseri Teressül-i İsfizari eserini yazmıştır. İsfizari, Hoca Mecduddin Muhammed'in görevden alınmasının ardından Hoca Kıvamüddin Nizamülmülk-i denetiminde aynı işine devam etmiştir. Kıvamüddin Nizamülmülk-i'nin isteği üzere Herat tarihi ile ilgili, Ravzatül Cennat Fi Evsafi Medineti Herat eserini yazmıştır. Bu eserinde Timuriler dönemini, kendi yaşamış olduğu Sultan Hüseyin Baykara dönemini, Herat şehrini ve civar ilçeleri, vilayetlerin coğrafî ve tarihi konumlarını anlatmıştır. Bu eser birkaç nüshadan oluşmaktadır ve Muhammed Kazım İmam bu nüshaları bir araya toplamış ve iki cilt haline getirmiştir

Sonuç ve Değerlendirme

Tarihçilik ve tarih yazıcılığı konusundaki 83 adet lisansüstü tez dört ana başlık altında kronolojik olarak sıralanmıştır. Bu tezlerden yirmisi doktora tezi, altmış ikisi ise yüksek lisans tezidir.

Ortaçağ ve İslam tarihçileri hakkında yapılan yirmi üç tezin dördü doktora, on dokuzu yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. İbn Habîb, İbn Şihab ez-Zührî, Yakubî, Taberî, Belazürî, Lisanüddin İbnü'l-Hatib, İbn Seyyidinnas, İbn Kesîr, İbn-i Miskeveyh, Makrîzî gibi İslam tarihçileri hakkında tez çalışmaları yapılmıştır. Başta İbn İshak, İbn Sad, İbnü'l-Esir, İbn Tağrıberdi, İbnü'l-Cevzî, Hatib el-Bağdadî, Suyutî gibi önemli isimlerin bulunduğu tarihçiler ise halen çalışılmayı beklemektedir. Son dönem İslam tarihçilerinden yalnızca Muhammed Hamidullah konusunda bir tez çalışması yapılmıştır. Bu durum bize lisansüstü tezlerde ortaçağ tarihçiliği üzerinde ilginin yeterli olmadığını göstermektedir. Hem İslam tarihi metodolojisinin hem de Osmanlı tarih yazıcılığının köklerini besleyen Klasik İslam tarihçiliği üzerinde yeterince çalışılmamış olması akademik tarihçiliğimizin zaaflarından birini oluşturmaktadır.

Osmanlı dönemi tarihçiliği hakkında yirmi üç tez çalışması yapılmış olup bunlardan dokuzu doktora tezi, on dördü ise yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Bu dönemde yetişen ve tarih anlayışları tez olarak çalışılan şahsiyetler şunlardır: Kâtip Çelebi, İdris-i Bitlisî, Hoca Sa'deddin, Sabri Paşa, Şanizade Mehmet Atallah Efendi, Ahmet Vefik Paşa, Ahmet Cevdet Paşa, Süleyman Hüsnü Paşa, Enveri Sadullah Efendi, Namık Kemal, Ebu Bekir Hazım Tepayran, Ali, Necip Asım, Mustafa Necib Efendi, Abdurrahman Şeref, Diyarbakirli Sait Paşa ve Bursalı Mehmet Tahir. Dönem tarihçiliğinin toplu değerlendirmesini yapan çalışmalara örnek olarak XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihçiliği ve II. Meşrutiyet Dönemi İslam Tarihçiliği başlıklı tezler örnek verilebilir. Fezâil literatürünü inceleyen Osmanlı Tarihçiliğinde Fezâil Edebiyatı da farklı bir tez olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde yetişen Naima, Enverî, Neşrî, Silahtar, Mustafa Nuri, Kemalpaşazade, Münecimbaşı gibi bazı şahsiyetler ise henüz çalışılmamıştır.

Cumhuriyet dönemi tarihçiliği hakkında hazırlanan yirmi bir tezin dördü doktora tezi, on yedisi yüksek lisans tezidir. Bu tezlerin kişi tarihçiliği ile dönem tarihçiliği arasında paylaşıldığı görülmektedir. Bu dönemde yetişen birçok tarihçinin tarihçiliği tez olarak çalışılmıştır: M. Şemseddin Günaltay, Celal Nuri (İleri), İbrahim Kafesoğlu, Mehmet Altay Köymen, Ömer Lütfi Barkan, Mustafa Akdağ, Ahmed Rasim, Aydın Taneri, Erol Güngör, Zeki Velidi Togan, Mustafa Asım Köksal, Enver Behnan Şapolyo. Devlet adamlarının tarih anlayışlarıyla ilgili çalışma örneğini ise Atatürk'ün Tarih anlayışı başlıklı tez oluşturmaktadır. İlginç olan Türk tarihçiliğinde bir ekol olan ve birçok tarihçi yetiştiren M. Fuad Köprülü'nün tarihçiliğinin tez konusu olarak çalışılmamış olması⁸⁴ yine de bir teselli kaynağı sayılmalıdır. Osman Turan ve Halil İnalçık gibi modern dönem Osmanlı ve Selçuklu araştırmalarına ciddi katkılar sağlamış isimlerin yalnızca biyografilerinin çalışılmış olması göze çarpan başka bir eksikliklerdir.

Diğer ülkelerdeki tarihçilik hakkında on altı tez hazırlanmış olup bunların dördü doktora tezi, on ikisi yüksek lisans tezidir. Afganistan, Azerbaycan, Çin, Fransa, İngiltere ve Yunanistan tarihçiliği ile ilgili çalışmalar bulunduğu gibi kişi ve ekol tarihçiliğine dair tezler de vardır.

⁸⁴ Mehmet Fuad Köprülü'nün siyasi hayatı, Murat Çalışoğlu, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2009, 203 s.

Annales ekolünün tarih anlayışının çalışılmış olması da farklı çizgilerin takip edildiğini göstermesi bakımından anlamlıdır. Ancak akademik tarihçiliğimizin yüzleşmesi gereken sorunlardan biri de Annales ve benzeri modern tarih yazım ekollerinin hak ettiği ilgiyi görememesidir.

Sonuç olarak en eskisi 1990 yılına ait lisansüstü tezleri kendi içlerindeki ayrıma göre değerlendirmek gerekirse, kişi veya dönem tarihçiliğinin %75 oranında yüksek lisans tezlerine konu olduğunu, %25 inin ise doktora tezi olarak çalışıldığını söylemek mümkündür. Bu yüksek tercih oranının oluşmasında tarihçiliğe yeni başlayan öğrenciler tarafından kişi ve dönem tarihçiliği çalışmalarının kolay bir tercih olarak görülmesi rol oynamış olmalıdır. Öğrencilerinin kapasitelerinin farkında olan danışmanların da bu seçimi onaylamış olması ihtimal dışında görülmemelidir. Tezlerin tasnif edildiği dört dönemle ilgili dağılımlarda dikkat çekici bir eşitsizliğin olmaması da göz ardı edilen bir alanın olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Tezlerde kullanılan ağırlıklı dil Türkçedir. Dört tez ise İngilizce olarak hazırlanmıştır.

Tez veri tabanına bilgilerin girilmesiyle ilgili de sıkıntılar bulunmaktadır. Anahtar kelime girişlerinde eksiklikler bulunmaktadır. Birçok tez tarihçilik anahtar kelimesi girilmediğinden veri tabanında bulunmasına rağmen taramalarda çıkmamaktadır. Ayrıca bilginin süratle eskidiği günümüzde tezlerin yayın kısıtlama sürelerinin yeniden gözden geçirilmesi zarureti bulunmaktadır.